

วิวัฒนาการของอาชีวศึกษาในฐานะวิชาชีพชั้นสูง

ในสมัยก่อนงานครูมิได้ถือเป็นงานอาชีพแต่อย่างใด ผู้ที่เป็นครูจะได้รับการยกย่องนับถือจากสังคมในฐานะอันสูงยิ่ง คือถือว่าเป็น "บุรุษชั้นบุรุษ" กรันต่อมาเมื่อมีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ มีแบบแผนแน่นอนทำนองเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในประเทศทางตะวันตก งานครูก็ได้กลายสภาพมาเป็นงานอาชีพประเภทหนึ่ง ซึ่งผู้มีอาชีพครูสามารถที่จะยึดถือเป็นงานสำหรับเลี้ยงชีพได้ เช่นเดียวกับงานอาชีพอื่นๆทั่วไป งานอาชีพต่างๆนั้นตามหลักสากลได้จัดแบ่งไว้เป็นระดับต่างๆกันตามหลักวิชาชีพที่ปฏิบัติงาในอาชีพนั้นๆ ตั้งแต่วิชาชีพชั้นต่ำจนถึงวิชาชีพชั้นสูง สำหรับฐานะของอาชีพครูนั้น ในประเทศที่เจริญแล้ว อาชีพครูได้วิวัฒนาการมาเป็นเวลานานจนประชาชนเห็นคุณค่าและยอมรับว่า อาชีพครูเป็นวิชาชีพชั้นสูง¹ ส่วนในประเทศไทย อาชีพครูได้วิวัฒนาการมาเป็นเวลานานพอสมควร จนบัดนี้ถึงขั้นที่จะจัดว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูงแล้วหรือยังเป็นสิ่งที่ผู้สนใจเกี่ยวกับการศึกษาคควรจะได้พิจารณาเป็นอย่างยิ่ง ในขณะนี้จะได้กล่าวถึงวิวัฒนาการของอาชีพครูในประเทศไทยในฐานะที่เป็นวิชาชีพชั้นสูงตามลำดับ โดยจะแยกกล่าวตามหลักเกณฑ์สากลที่ถือกันว่า วิชาชีพชั้นสูงนั้นจะต้องมีองค์ประกอบอันเป็นสาระสำคัญ 3 ประการ คือ

1. เป็นวิชาเฉพาะในระดับสูง ที่มีการศึกษาอบรมอย่างน้อยถึงขั้นปริญญาตรี
2. มีสมาคมวิชาชีพ
3. มีจรรยาบรรณแห่งอาชีพ

จะกล่าวถึงวิวัฒนาการในแต่ละหัวข้อตามลำดับ ก็คือ การฝึกหัดครู สมาคมอาชีพครู และจรรยาบรรณแห่งอาชีพครู

¹ ละบายมาศ ทรทัตต์, "อาชีพครูเป็นวิชาชีพชั้นสูงหรือไม่" ข่าวสารกรมการฝึกหัดครู
2 (กุมภาพันธ์ 2510), หน้า 20.

การฝึกหัดครู

การจัดการศึกษาของไทยแต่เดิมนั้น ไม่มีการฝึกอบรมผู้ที่จะทำหน้าที่ครูโดยเฉพาะ จนกระทั่งเมื่อได้มีการปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเริ่มจัดการศึกษาอย่างมีระบบแบบแผนแทนการศึกษาแบบโบราณอย่างที่เคยจัดกันมาแต่เดิม มีสถานที่เล่าเรียนโดยเฉพาะ มีสรวาสาเป็นครู กำหนดเวลาสอนไว้แน่นอน วิชาที่สอนเพิ่มมากขึ้น หลายวิชา เมื่อโรงเรียนแบบใหม่เริ่มขยายออกไปก็เกิดความจำเป็นที่จะต้องฝึกหัดครูเพื่อผลิตครูออกไปสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2435 กระทรวงธรรมการจึงได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นเป็นแห่งแรกโดยอาศัยโรงเรียนเด็กที่ถนนบำรุงเมือง (โรงเรียนสายสวัสดิ์ - สวัสดิ์คาร หรือโรงเรียนเบญจมราชูทิศในสมัยต่อมา) เป็นสถานที่เล่าเรียน มีนาย เชน กรีนรอด ชาวอังกฤษเป็นอาจารย์ใหญ่ อยู่ในสังกัดกรมศึกษาธิการ เรียกว่า "โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์"²

นักเรียนฝึกหัดครูรุ่นแรกนั้นมี 3 คน และเรียนไม่จบหลักสูตรทั้ง 3 คน โดยออกไปทำงานที่อื่น 2 คน และออกไปเป็นครู 1 คน นักเรียนรุ่นที่ 2 มี 3 คน เรียนจบได้ประกาศนียบัตรครูทั้ง 3 คนในปลายปี พ.ศ. 2437 นับเป็นนักเรียนฝึกหัดครูรุ่นแรกที่ได้รับประกาศนียบัตร³

²ศึกษาธิการ, กระทรวง. ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507), หน้า 102.

³บุญถิ่น อัตถากร และรัตนา ตันมัญญ์เต็ก, การเตรียมครู (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2513), หน้า 5. นักเรียนฝึกหัดครูรุ่นแรก 3 คนได้แก่ นายบุญ (พระยา - สุรินทรราชา) นายบุญรอด (พระยาภิรมย์ภักดี) และนายสุ่ม ซึ่งออกมาเป็นครูเพียงคนเดียว รุ่นที่ 2 อีก 3 คน ได้แก่ นายสนั่น (เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) นายสด (หลวงสังขวิทย์วิสุทธิ) และนายเหม (พระยาโอวาทวรกิจ) ซึ่งสอบได้ได้รับประกาศนียบัตรของกรมศึกษาธิการ เมื่อปลายปี พ.ศ. 2437

นักเรียนที่รับเข้าเรียนในระยะแรกนั้น รับเอาผู้ที่มีความรู้เข้ามาฝึกหัดเป็นครูเท่านั้นเอง ยิ่งได้มีการกำหนดระเบียบการคัดเลือกนักเรียนฝึกหัดครูขึ้นไว้เป็นอน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2445 กรมศึกษาธิการจึงได้ออกระเบียบเกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยพิจารณาเห็นว่า "... ข้อเป็นสิ่งที่ปรากฏและนิยมกันแล้วว่า การเป็นครูย่อม เป็นตำแหน่งสูงและเป็นตำแหน่งที่สามารถจะถือเอาเป็นหลักวิชาที่บุคคลจะยึดเหนี่ยวเอาเป็นวิชาสำหรับตนได้ ..."⁴ ดังนั้นเพื่อที่จะฝึกหัดครูให้ไ้ครูที่มีคุณภาพที่ดีจริงออกไปสร้างวงความเจริญให้แก่ชาติจึงได้กำหนดวิธีการคัดเลือกนักเรียนฝึกหัดครูไว้ดังต่อไปนี้

... ให้ครูใหญ่ในโรงเรียนพยายเลือกนักเรียนในโรงเรียนของตนไว้ ไม่ว่าในชั้นต่ำหรือชั้นสูง อายุมากหรืออายุน้อย สุขแต่มีลักษณะและท่าทางที่จะเป็นครูดีก็เป็นใช้ได้ แล้วให้เอาใจใส่แนะนำสั่งสอนทั้งในส่วนวิชาสามัญและส่วนที่จะเป็นครูต่อไป เมื่อครูชาก็ให้นักเรียนที่เลือกไว้มาฝึกสอนแทน แลดูเอาในท้องสอนคนละหลายชั่วโมงก็เพราะจะขาดการเล่าเรียนไปส่วนหนึ่ง เมื่อถึงคราวสิ้นปีนักเรียนที่เลือกไว้ก็ไปไล่ไล่ชั้นประถม ก็ให้ครูใหญ่ส่ง เข้ามายังกรมศึกษาธิการพร้อมทั้งคำชี้แจงว่าได้เลือกและกล่อมเกลามาเอาไว้สำหรับเป็นครูแต่เมื่อยัง เป็นนักเรียนอยู่ในชั้นนั้น ๆ นั้นจนถึงเวลาที่ไล่ส่งเขามาขึ้นที่นั่นมีที่นั่นก่อน และรับรองว่าเป็นคนประพฤติดี มีอริยาสัย และท่วงทางดีเป็นครูได้แท้ แลกรมศึกษาธิการจะไล่ส่งนักเรียนเหล่านี้ไปไว้ในโรงเรียนที่จะได้กำหนดคอยหลัง ให้ไปฝึกสอนจริง ๆ แล้วมีเวลาเรียนวิชาสามัญของตนต่อไปด้วย อีกมีหนึ่งตามหลักสูตรใหม่ที่จะได้กำหนดให้ นักเรียนเหล่านี้จะให้ชื่อว่า "นักเรียน - อาจารย์ฝึกหัด" ให้ได้เงินเดือนไม่ต่ำกว่า 10 บาท เมื่อได้เป็นนักเรียนฝึกหัดอาจารย์ อยู่ครบกำหนดปี 1 แล้ว ก็จะได้เข้าสอบไล่ที่โรงเรียนอาจารย์ ถ้าสอบไล่ได้เข้าเป็นนักเรียนที่เคียว แม้สอบยังไม่ได้ก็ต้อง เป็นนักเรียนอาจารย์ฝึกหัดอยู่ต่อไปอีกปี 1

⁴ คำสั่งเรื่อง "นักเรียนอาจารย์ชั้นฝึกหัด" ของกรมศึกษาธิการ ลงวันที่ 16 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445), วิทยากร ตอนที่ 11, เล่ม 2, ร.ศ. 121, หน้า 409.

ภายหลังเมื่อมีนักเรียนอาจารย์ฝึกหัดครุศึกษามากขึ้นแล้ว โรงเรียนอาจารย์จะไม่รับนักเรียน
อื่นๆ เข้าเป็นนักเรียนอาจารย์ นอกจากนักเรียนฝึกหัดเหล่านี้⁵

จะเห็นได้ว่า มีผู้ตระหนักถึงความสำคัญของครูมาตั้งแต่ระยะแรกที่มีการฝึกหัดครูแล้วว่า
ตำแหน่งครูเป็นตำแหน่งที่สูงและมีหน้าที่อันสำคัญที่จะถ่ายทอดความรู้และความประพฤติอันดีให้แก่
กุลบุตรกุลสตรี เพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดีต่อไป⁶ จึงได้กำหนดระเบียบการสำหรับคัดเลือกนักเรียน
ฝึกหัดครูขึ้นไว้อย่างเป็นระบบ และอย่างพิถีพิถัน เพื่อให้ได้ครูที่เหมาะสม มีความสามารถอย่าง
แท้จริง พร้อมกันนั้นก็กำหนดหลักสูตรการฝึกหัดครูขึ้นไว้โดยเฉพาะ เรียกว่า "หลักสูตรโรง-
เรียนอาจารย์ สำหรับอาจารย์ชั้นประถมศึกษา" * ซึ่งกรมศึกษาธิการได้กำหนดให้ใช้เมื่อปี
พ.ศ. 2455⁷

กิจการของโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ได้เจริญขึ้นโดยลำดับ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2446
จึงได้ขยายหลักสูตรให้สูงขึ้น โดยได้เปิด "...แผนกหัตถครูสำหรับสอนมัธยมเพิ่มขึ้นอีกด้วย ใน
แผนกนี้ได้รับนักเรียนบางคนที่ได้ไปประกาศนียบัตรอาจารย์ประถมแล้ว และที่สมัครจะเข้าฝึกหัด
เป็นอาจารย์มัธยมต่อไป กับนักเรียนที่ได้สามัญศึกษามัธยมได้ มารวมกันเป็นนักเรียนฝึกหัดอาจารย์
แผนกมัธยม..."⁸ วิชาที่เรียนมีทั้งวิชาครูและวิชาพิเศษ มีกำหนดเวลาเรียน 2 ปี⁹ การฝึกหัดครู
ในระยะนี้ได้ขยายตัวออกไปมาก โดยมีการแก้ไขขยายระเบียบและเพิ่มเติมหลักสูตรให้กว้างขวาง
ยิ่งขึ้น การรับนักเรียนก็เพิ่มจำนวนมากขึ้นเป็นลำดับมา กับทั้งโปรดเกล้าฯ ให้นับเป็นโรงเรียน-

⁵เรื่องเดียวกัน หน้า 410.

⁶คำกล่าวของสถานายกสามัญอาจารย์สมาคม ในการประชุมสามัญอาจารย์สมาคมครั้งที่ 7
วันที่ 23 พฤษภาคม ร.ศ. 122 (พ.ศ. 2446), วิทยากรย์ ตอนที่ 3, เล่ม 3, ร.ศ. 122-
123, หน้า 73.

* กิจการรายละเอียดของหลักสูตรดังกล่าวนี้ได้ในภาคผนวก

⁷วิทยากรย์ ตอนที่ 1, เล่ม 2, ร.ศ. 121, หน้า 115 - 116.

⁸วิทยากรย์ ตอนที่ 3, เล่ม 3, ร.ศ. 122 - 123, หน้า 77,

⁹วิทยากรย์ ตอนที่ 24, เล่ม 3, ร.ศ. 122 - 123, หน้า 754.

ชั้นอุดมศึกษาแห่งหนึ่งขึ้นอยู่ในกรมศึกษาธิการ วิทยาลัยที่มีความรู้พหุวิชชาเรียกว่า วิทยาลัย ใน พ.ศ. 2451 นักเรียนโรงเรียนนี้และโรงเรียนราชแพทยาลัย ได้ วิทยาลัยรับราชการทหารชั่วคราวตลอดเวลาที่เล่าเรียนอยู่ในโรงเรียน อันเป็นเอกสิทธิ์อย่าง หนึ่งที่ให้แก่แก่นักเรียนชั้นอุดมศึกษา¹⁰ จึงเห็นได้ว่า การฝึกหัดครูในระยะนี้แม้ยังมีอาจจะเรียกได้ว่าเป็น การฝึกหัดมาในระดัอุดมศึกษาตามความหมายที่เข้าใจกันในปัจจุบันก็ตาม แต่สถาบันการฝึกหัด - ครูก็ได้รับการยกย่องอยู่ในสถานะอันสูงไม่หยกไปกว่าสถาบันการศึกษาอื่น ๆ นักเรียนฝึกหัดครูใน ระยะนี้มีอยู่ด้วยกัน 6 ประเภทคือ¹¹

1. นักเรียนสอนประถม ได้แก่ ผู้ซึ่งสอบไล่ไล่ชั้นประถมศึกษาแล้วและที่ครูใน วิทยาลัยที่สอนนั้นได้ตรวจเห็นว่าผู้มีนิสัยจะเป็นครูได้ในภายหลัง กรมศึกษาธิการส่งแยกย้ายไปฝึก ศึกษาดูงานเป็นครู ให้รู้จักการสอนนักเรียนและรู้จักเรียนด้วยตนเองด้วย เพื่อให้ได้ทั้งความรู้ในตน และความชำนาญที่จะเป็นครู มีเงินบำรุงการเล่าเรียนคนหนึ่งเดือนละ 10 บาท ถ้านักเรียนเหล่านั้น แสดงความสามารถให้เจริญอยู่ตลอดไป ก็จะไ้เข้าเป็นนักเรียนครูชั้นประถม กลับไปเรียน ความเดิม

2. นักเรียนสอนภาษาต่างประเทศ ได้แก่แก่นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาพิเศษ อังกฤษ ซึ่งสอบไล่ไล่ตลอดตามหลักสูตรของโรงเรียนแล้ว และครูในโรงเรียนนั้นได้ตรวจเห็นว่า เป็นผู้มีนิสัยจะเป็นครูได้ในภายหลัง กรมศึกษาธิการจึงยกขึ้นให้เป็นนักเรียนสอน คือมีเวลาฝึก ศึกษาดูงานด้วยและมีเวลาเรียนสำหรับตนเองด้วย ได้เงินทุนเล่าเรียนเดือนละ 30 บาท ถ้าทำการดี และเล่าเรียนที่อยู่ไม่ต่ำกว่าปีหนึ่ง เมื่อมีโอกาสจะได้ออกไปศึกษาวิชาครูและวิชาพิเศษต่างประ - เทศด้วยทุนเล่าเรียนหลวง หรือถ้าจะออกไปเล่าเรียนต่างประเทศไม่ได้ แต่มีความสามารถที่จะ สอนได้ ก็จะได้รับราชการเป็นครูทีเดียว

¹⁰ ศึกษาธิการ, กระทรวง. เรื่องเดิม หน้า 103.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 104 - 106.

3. นักเรียนครูชั้นมูล ได้แก่นักเรียนซึ่งเข้าฝึกหัดเอาเรียน ณ โรงเรียนฝึกหัดครู
ฝั่งตะวันตก* นักเรียนพวกนี้ฝึกหัดสำหรับเป็นครูมูลศึกษา มี 2 พวก คือ

ก. นักเรียนที่เจ้าคณะเขตสงฆ์ สำหรับฝึกหัดออกไปเป็นครูมูลต่าง ๆ ถ้าเป็น
พระสงฆ์มีเงินบำรุงรูปหนึ่ง เดือนละ 8 บาท ถ้าเป็นคฤหัสถ์อยู่ในโรงเรียนมีเงินเบี้ยเลี้ยงคนต่าง
เดือนละ 10 บาท

ข. ผู้ที่เป็นครูมีความรู้เป็นต้นอยู่แล้ว แต่สมัครเข้าเป็นนักเรียนครูเพื่อได้รับประ
ภาศนิยมบัตร เป็นครูสถานชั้นมูลศึกษาในกรุงเทพฯ ๗ ต่อไปเป็นพระสงฆ์คฤหัสถ์ก็มีกำหนดการ
เอาเรียนตามอัตราเหมือนนักเรียนที่เจ้าคณะเขตสงฆ์

นักเรียน 2 พวกนี้ กำหนดให้เรียนอย่างนานที่สุดเพียงปีหนึ่ง ต้องสอบได้ให้ได้ ถ้าสอบได้
ไม่ได้ก็ต้องออกจากโรงเรียน

4. นักเรียนครูชั้นประถม ได้แก่นักเรียนซึ่งฝึกหัดเป็นครูสำหรับสอนประถมศึกษา
มีอยู่ 2 พวก คือ

ก. นักเรียนที่เจ้าคณะเขตสงฆ์ สำหรับฝึกหัดออกไปเป็นครูในเขตต่าง ๆ เมื่อ
สอบได้ไปประกาศนียบัตรเป็นครูชั้นมูลแล้ว และคงเรียนต่อไปเพื่อรับประกาศนียบัตรเป็นครูชั้นประ
ถม ได้รับเงินบำรุงอยู่ ๗เดียวกับนักเรียนฝึกหัดครูมูล นักเรียนพวกนี้เรียนในโรงเรียนฝึกหัดครู
ฝั่งตะวันตก

*โรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2446 ที่โรงเรียนราชวิทยาลัยเก่า
(บ้านสมเด็จเจ้าพระยา คือที่โรงเรียนเท็กซานาริวิจัน) เป็นโรงเรียนไม่มารับนักเรียนทั้ง
กรุงเทพฯ และหัวเมือง ถ้านักเรียนหัวเมืองไม่มีที่อาศัย ก็ให้กินอยู่หลับนอนในโรงเรียนและให้
เบี้ยเลี้ยงด้วย โรงเรียนแห่งนี้ผลิตครูชั้นมูลศึกษาเมื่อสำเร็จแล้วส่งไปสอนตามหัวเมือง.

ข. นักเรียนสอนประถมที่มีความรู้ความสามารถพอ ได้เข้าเรียนในโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์ มีค่าบำรุงการเข้าเรียนคนหนึ่งเดือนละ 15 บาท ถ้าไปเข้าเรียนและอยู่โรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก มีค่าเบี้ยเลี้ยงเดือนละ 10 บาท เหมือนนักเรียนมณฑล**

5. นักเรียนครูชั้นมัธยม ได้แก่นักเรียนที่สอบไล่ได้สามัญศึกษา มัธยม และได้ประกาศนียบัตรครูชั้นประถมแล้ว เข้าฝึกหัดอยู่ในโรงเรียนอาจารย์เทพศิรินทร์ สำหรับเป็นครูสอนมัธยมศึกษา มีค่าบำรุงการเข้าเรียนเดือนละ 25 บาท กำหนดให้เรียนอย่างนานเพียง 2 ปี ต้องสอบไล่ให้ได้ ถ้าสอบไม่ไ้ต้องออกจากโรงเรียน

6. นักเรียนครูต่างประเทศ ได้แก่นักเรียนสอนภาษาต่างประเทศที่กรมศึกษา - ธิการได้ส่งออกไปศึกษาวิชาครูและวิชาพิเศษต่าง ๆ ณ ต่างประเทศด้วยทุนเข้าเรียนหลวง สำหรับที่จะไ้กลับเข้ามาเป็นอาจารย์สอนภาษาต่างประเทศหรือสอนวิชาพิเศษต่าง ๆ ตามที่ไ้ได้เข้าเรียนมา เวลาเรียนไ้ตามกำหนดในการเรียนของวิชาต่าง ๆ นั้น ๆ

นักเรียนพวกนี้ระหว่างที่เข้าเรียนอยู่ ณ ต่างประเทศ ถ้าประพฤติตัวไม่ดีหรือไม่พยายามให้การเข้าเรียนของตนเจริญขึ้นโดยสมควร กรมศึกษาธิการจะเรียกกลับทันที และจะนับเขาเป็นพวกนักเรียนครูที่สอบไล่ตก

* โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ที่ตั้งขึ้นที่โรงเรียนเลี้ยงเด็ก ถนนบำรุงเมือง เมื่อปี พ.ศ. 2455 ก่อนมาในปี พ.ศ. 2445 ไ้ย้ายไปอยู่ที่ตึก แม่นหมิตร วัดเทพศิรินทราวาส (ก่อตั้งที่กั้นแม่น้ำศึกษาสถานในปัจจุบัน) เรียกว่า "โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์"

** นักเรียน 2 พวกนี้ กำหนดให้เรียนเพียงมีหนึ่งต้องสอบไล่ให้ได้ ถ้าไม่ไ้ก็ออกจากโรงเรียน

นอกจากจะเปิดหลักสูตรฝึกักครูขึ้นในโรงเรียนฝึกหัดครูทั้งกลางแล้ว กรมศึกษา -
ธิการ ยังได้กำหนดระเบียบการสอบวิชาครูมัธยมขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2450 อีกด้วย
เหตุผลที่ได้จัดให้มีการสอบวิชาครูมัธยมขึ้นปรากฏใน "ประกาศกรมศึกษาธิการ เรื่อง
หลักสูตรครูมัธยม ร.ศ. 126" (พ.ศ. 2450) ดังต่อไปนี้

... วิชาครูชั้นมัธยม จะจัดสอนในโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ในสมัยนี้ ยังจะไม่
สำเร็จได้ก็ เพราะมีวิชาหลายอย่างที่คงเรียนแต่จะมีผู้เรียนน้อยไม่คุ้มแก่ที่จะต้องมี
ครูมาก จึงเห็นควรกำหนดวิชาไว้เป็นหลักสูตรสำหรับครูประถมทั่วไป แม้แต่เป็นครู
สอนหยุดตามโรงเรียนแล้วก็ตาม ถ้าปรากฏจะได้รับประกาศนียบัตรครูมัธยมก็ให้เป็น
โอกาสที่จะหาวิชาใส่ตัวได้ จะเรียนรู้อาณาเขตที่โลกตามแต่หาวิชาใดไม่มีที่เรียนอันเป็น
หลักตามก่อนแล้ว สำนักอาจารย์สมาคมก็จะเปิดสอนให้เต็มตามที่ต้องการ ...¹²

เกณฑ์ความรู้สำหรับวิชาครูประกาศนียบัตรครูมัธยมดังกล่าวนี้ ผู้สอบไปจะต้องมีความรู้
2 ประการ ก็คือต้องมีความรู้ทั้งสำหรับตัวและรู้จักใช้ความรู้ในหลายๆอย่างอันเป็นโลกกว้าง โดยต้อง
สอบได้ในวิชาครูฝึกทุกแห่งที่จัดไว้เป็นรูปๆ ดังนี้ 1. มีวิชา 1 วิชา กับธรรมะ 2 วิชา
2 วิชา (ในจำนวนวิชาที่ให้เลือกสอบ 5 วิชา) กับธรรมะ นอกจากนี้ กรมศึกษาธิการยัง
กำหนดระเบียบเพื่อที่จะรับประกาศนียบัตรครูมัธยมต่อไปนี้ไว้ด้วยคือ

1. ต้องสอบไล่ไว้วิชาครูชั้นประถมเสียก่อน
2. ต้องได้หนังสือสำคัญในส่วนความรู้สำหรับตัวทุกๆข้อตามข้อนี้ๆ มาให้เต็มตาม
ความประสงค์ของกรมศึกษาธิการ
3. ต้องสอบใหญ่ ทั้งสอบสวนไล่เรียงกันภายในส่วนที่จะสอบผู้อื่นเพื่อเป็นการสอบได้
จนพอแก่ความประสงค์ของกรมศึกษาธิการ

¹² "ประกาศกรมศึกษาธิการ เรื่องหลักสูตรครูมัธยม ร.ศ. 126" วิทยาจารย์
ตอนที่ 15, เล่ม 7, ร.ศ. 125 - 126, หน้า 512.

การสอบวิชาชุดครูจึงเริ่มมีขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2450 เป็นต้นมาโดยมีสามภยจารย์สมาคม เป็นผู้คอยช่วยเหลือเปิดสอนวิชาที่หาเรียนที่อื่นไม่ได้ ตามที่ครูต้องการ นับเป็นการเพิ่มพูนวิทยะ-ฐานะให้แก่ครูได้สะดวกยิ่งขึ้นหนทางหนึ่ง การสอบวิชาชุดครูยังคงดำเนินการเรื่อยมาจนปัจจุบัน นี้ โดยได้มีการเพิ่มเติม ปรับปรุงหลักสูตร และวิธีการสอบให้เหมาะสมยิ่งขึ้นเป็นระยะ ๆ

การฝึกหัดครูเท่าที่กล่าวมาเดิมนั้น เป็นเพียงการฝึกหัดครูชั้นประกาศนียบัตร เท่านั้น ยังไม่มีการฝึกหัดครูชั้นปริญญาบัตร หรือชั้นอุดมศึกษาแต่อย่างใด ครูประกาศนียบัตรเหล่านี้ กรมศึกษาธิการได้มีประกาศให้ใช้อักษรท้ายนามเพื่อแสดงคุณวุฒิครูชั้นต่าง ๆ ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2446 เพื่อความสะดวกสำหรับการที่จะทราบว่าครูคนใดมีวุฒิอะไร และเพื่อเป็นเครื่องหมายแสดงคุณวุฒิวิชาของครู ดังต่อไปนี้¹³

วุฒิ	อักษรต่อท้ายนาม
ครูประกาศนียบัตรมัธยมพิเศษ	ป.ม.พ.
ครูประกาศนียบัตรมัธยมสามัญ	ป.ม.
ครูประกาศนียบัตรประถมพิเศษ	ป.ป.พ.
ครูประกาศนียบัตรประถมสามัญ	ป.ป.
ครูประกาศนียบัตรมูลพิเศษ	ป.พ.
ครูประกาศนียบัตรมูลสามัญ	ป.

ต่อมาได้มีการประกาศตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2453 โดยยกฐานะจากโรงเรียนมหาดเล็กเดิม¹⁴ โรงเรียนนี้จะจัดเป็นโรงเรียนอุดมศึกษา สอนวิชาแบ่งเป็น 8 แผนก คือ 1. การปกครอง 2. กฎหมาย 3. การทูต 4. การช่าง 5. การแพทย์ 6. การเพาะปลูก 7. การค้าขาย และ 8. การเป็นครู¹⁵

¹³ "ประกาศกรมศึกษาธิการ เรื่องใช้อักษรท้ายนามเพื่อแสดงคุณวุฒิครูชั้นต่าง ๆ" วิทยากร ตอนที่ 20, เล่ม 3, ร.ศ. 122 - 123, หน้า 643.

¹⁴ ศึกษาธิการ, กระทรวง. เรื่องเดิม หน้า 206.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน หน้า 211.

คั้งนั้นจึงได้มีการรวมการจัดการฝึกหัดครูเข้าเป็นแผนกหนึ่งของโรงเรียนนี้เมื่อปี พ.ศ. 2458 ต่อมาอีก 2 ปี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนากรมมหาวิทยาลัยขึ้น และให้รวมโรงเรียนข้าราชการพลเรือนทุกแผนกมาขึ้นกับกรมนี้ การฝึกหัดครูจึงได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย¹⁶

การที่การฝึกหัดครูได้รวมเป็นส่วนหนึ่งของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของไทยนี้ ย่อมเป็นการยกฐานะของการฝึกหัดครูให้สูงขึ้นและเป็นแนวทางที่จะขยายหลักสูตรการฝึกหัดครูให้ถึงขั้นปริญญาได้โดยสะดวก แต่กรั้นทอดถึงปี พ.ศ. 2461 กระทรวงธรรมการก็ได้โอนการฝึกหัดครูจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาสังกัดกรมศึกษาธิการตามเดิม และได้รวบรวมระเบียบการฝึกหัดครูประเภทต่าง ๆ เข้าไว้เป็นระเบียบเดียวกัน เรียกว่า "ระเบียบว่าด้วยการฝึกหัดครูของกรมศึกษาธิการ พ.ศ. 2461" ซึ่งได้แยกประเภทของการฝึกหัดครูไว้ดังนี้

1. ฝึกหัดครูมัธยม (ชาย)
2. ฝึกหัดครูประถม (ชาย)
3. ฝึกหัดครูมูล (ชาย)
4. ครูประกาศนียบัตรมณฑล (ชาย)
5. ฝึกหัดครูประถม (หญิง)
6. ฝึกหัดครูมูล (หญิง)
7. ฝึกหัดครูกสิกรรม (ชาย)
8. ฝึกหัดครูหัตถกรรม (ชาย)
9. ฝึกหัดครูวาดเขียน (ชาย)
10. ครูฝึกหัด ณ ต่างประเทศ¹⁷

¹⁶ ประยูร ศรีประสาธน์, "ความเป็นมาของการฝึกหัดครูในประเทศไทย" วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ 1 (สิงหาคม 2515), หน้า 22.

¹⁷ "ระเบียบว่าด้วยการฝึกหัดครูในกรมศึกษาธิการ" วิทยาวารย์ ตอนที่ 19, เล่มที่ 18, ร.ศ. 137, หน้า 1209 - 1234.

ในปี พ.ศ. 2462 กระทรวงธรรมการได้กำหนด "ระเบียบว่าด้วยการฝึกหัดครูพลศึกษา"¹⁸ ขึ้นเพื่อฝึกหัดครูออกไปสอนวิชาพลศึกษาและวิชาลูกเสือ โดยเฉพาะรับจากผู้สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ 3 แล้ว เปิดสอนที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย แบ่งเป็น ประโยคครูมูลพลศึกษา ประโยคประถมพลศึกษา และประโยคครูมัธยมศึกษา

การเปลี่ยนแปลงที่นับว่าสำคัญประการหนึ่งในประวัติการฝึกหัดครูของไทยก็คือ ในปี พ.ศ. 2471 พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์เสวยพระยศเป็นมหาอำมาตย์เอก พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าธานีนิวัติ เสนาบดีกระทรวงธรรมการในสมัยนั้น ได้ทรงเร่งรัดขยายการฝึกหัดครูทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ปรับปรุงวางระเบียบการฝึกหัดครูขึ้นใหม่ ยก ระดับขั้นความรู้ของผู้ที่จะเรียนครูให้สูงขึ้น และได้ทรงยกฐานะของอาชีวครูให้สูงถึงขั้นอุดมศึกษา¹⁹ โดยโอนการฝึกหัดครูมัธยมไปให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นผู้จัด จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้เปิดแผนกฝึกหัดครูมัธยมขึ้นในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ โดยรับนักเรียนที่สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ 8 หรือประโยคครูประถมปีที่ 2 เข้าเรียน มีกำหนดเวลาเรียน 3 ปี โดยสองปีแรกเรียนอยู่ในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เมื่อสอบไล่ได้แล้วจึงขึ้นไปเรียนในแผนกฝึกหัดครูมัธยมอีกปีหนึ่ง ผู้ที่เรียนสำเร็จจะได้รับประกาศียบัตรประโยคครูมัธยมแผนกอักษรศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ตามพื้นฐานที่เรียนมา²⁰

¹⁸ "ระเบียบการฝึกหัดครูพลศึกษา" วิทยากรย์ ตอนที่ 1, เล่มที่ 20, ร.ศ. 138, หน้า 5 - 6.

¹⁹ บุญถิ่น อัตถากร และรัตนา ตัญญูเต็ก, เรื่องเดิม หน้า 6.

²⁰ การฝึกหัดครู, กรม. ผลงานครบรอบ 16 ปีของกรมการฝึกหัดครู ตั้งแต่ตั้งกรม - 29 กันยายน พ.ศ. 2513 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2514), หน้า 1.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ผลิตครูมัธยม (ป.ม.จุฬา) รุ่นแรกออกมาเมื่อสิ้นปี พ.ศ.2473 มีจำนวน 16 คน *

อย่างไรก็ดี ครูที่ผลิตได้ในระยะนี้ก็ยังหาพอเพียงแก่ความต้องการของประเทศไม่ ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้กล่าวไว้ว่า

"...สมัยที่ฉันเป็นนักเรียนฝึกหัดครู ทั้งประเทศมีโรงเรียนฝึกหัดครูอยู่โรงเรียนเดียว มีนักเรียนสำเร็จออกมาปีละ 30 กว่าคน ครูจึงไม่พอใช้ กว่าจะมาสร้างโรงเรียนฝึกหัดครูกันอีกก็เมื่อสัก 20 กว่าปีมานี้เอง ตอนนั้นมีโรงเรียนฝึกหัดครูประถม 1 โรงเรียน ต่อมาก็สร้างโรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมอีก 1 โรงเรียน คนที่สำเร็จออกมาแล้วก็หนีออกไปประกอบอาชีพอื่นเสียหลายคน เมื่อครูไม่พอก็ต้องไปเอาคนที่เรียนจบ ม.6 หรือ ม.8 มาเป็นครู เพราะไม่รู้จักจะไปหานักเรียนฝึกหัดครูมาจากไหนได้..."²¹

ดังนั้นในระยะต่อมาจึงได้มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นหลายแห่งทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และมีการจัดหลักสูตรต่างๆ เพิ่มขึ้นอีกหลายประเภท โดยเฉพาะในส่วนภูมิภาค ซึ่งได้จัดการฝึกหัดครูโดยจำแนกออกเป็นประเภทต่างๆ เช่น ครูประถมศึกษา ครูประกาศนียบัตร -

* ผู้สำเร็จประกาศนียบัตรครูมัธยมจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ.2473 มีดังนี้

1. นายสุวรรณ ใจเผือกแก้ว	2. นายวิเชียร พุทธินันท์
3. นายประวิติ ประดิษฐ์านนท์	4. นายเปลื้อง ณ นคร
5. นายบัญญัติ สุนทรสินภัย	6. นายเทือก กุสุมา ณ อยุธยา
7. หม่อมหลวงศุภ ชุมสาย	8. นายสุรินทร์ สรสิริ
9. นายสวัสดิ์ บุษปฤกษ์	10. นางสาวละออง วิริยะศิริ
11. นางสาวฉะอับ วิโรจน์เพชร	12. นางสาวอารกณ์ คชเสนี
13. นางสาวรัตนา ศุภศิริวัชรน์	14. นายยอด ไคคิลานนท์
15. นายจำลอง เอี่ยมโสภาส	16. นายเตียง ศิริขันธ์

²¹สัมภาษณ์ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ณ วิทยาลัยครูนครปฐม เมื่อวันที่ 24

จังหวัด และประโยชน์คุณูปการ จักสอนรวมอยู่ในโรงเรียนฝึกหัดครูแห่งเดียวกัน ส่วนใหญ่ยังเป็นโรงเรียนประจำ²² หน่วยงานสำคัญที่รับผิดชอบในการจัดการฝึกหัดครูได้แก่ กองฝึกหัดครูกรมสามัญศึกษา ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2483 พอจะสรุปได้ว่า ในระยะเวลา 10 ปีต่อมาหลังจากตั้งกองฝึกหัดครูแล้ว กองฝึกหัดครูได้ขยายกิจการฝึกหัดครูออกไปอย่างกว้างขวาง มีหลักสูตรหลายประเภท ดังนี้

1. การอนุบาล เปิดโรงเรียนอนุบาลละอออุทิศขึ้นที่โรงเรียนการเรือนพระนคร เมื่อปี พ.ศ. 2483 ในที่สุดก็ได้จัดให้มีการอบรมครูประกาศนียบัตรประถม (ป.ป.) ให้ได้รับประกาศนียบัตรครูอนุบาลเมื่อปี พ.ศ. 2485 เป็นรุ่นแรก ต่อมาในปี พ.ศ. 2489 ได้เปิดโรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก (โอนไปสังกัดกรมสามัญศึกษาเมื่อ พ.ศ. 2496) และในปี พ.ศ. 2490 ได้เปิดชั้นฝึกหัดครูอนุบาลขึ้นโดยเฉพาะผู้ที่สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะได้รับการบรรจุเข้าเป็นครูโรงเรียนอนุบาลต่าง ๆ
2. การเรือน ในปี พ.ศ. 2485 เปิดอบรมนักเรียนการเรือนชั้นสูงใหม่ประกาศนียบัตรครูการเรือน และในปี พ.ศ. 2490 ได้เปิดชั้นฝึกหัดครูการเรือนขึ้นโดยเฉพาะ เพื่อผลิตครูไปสอนวิชาเกษตรศาสตร์
3. การฝึกหัดครูมูล ในปี พ.ศ. 2485 ได้เปิดโรงเรียนฝึกหัดครูมูลขึ้นในโรงเรียนฝึกหัดครูประกาศนียบัตรจังหวัด 7 แห่ง
4. การฝึกหัดครูประถม นอกจากโรงเรียนฝึกหัดครูพระนคร ซึ่งมีชั้นฝึกหัดครูประถมโดยเฉพาะ และที่โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย ซึ่งมีทั้งชั้นฝึกหัดครูประถมและชั้นสามัญศึกษาแล้ว ในปี พ.ศ. 2484 ก็ได้เปิดชั้นฝึกหัดครูประถมขึ้นที่โรงเรียนเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ และโรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยาอีก 2 แห่ง
5. การฝึกหัดครูมัธยม ได้เปิดชั้นฝึกหัดครูมัธยม แบบสหศึกษาขึ้นที่โรงเรียนเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ ในปี พ.ศ. 2484 ในปีต่อมาได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมขึ้น โดย

²² บำรุง กัดักเจริญ, ประวัติการฝึกหัดครูของประเทศไทย ปรินฤพานพันธการศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2506, หน้า 60 - 61.

เฉพาะเรียกว่า "โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยม" *

6. การฝึกหัดครูชั้นปริญญา ในปี พ.ศ. 2486 กองฝึกหัดครูได้ขอให้สภามหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ รับผิดชอบเรื่องนโยบายครูประถมเข้าศึกษาในคณะวิทยาศาสตร์โดยไม่ต้องผ่านการสอบคัดเลือกจำนวนปีละ 10 คน เพื่อผลิตครูสอนวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนฝึกหัดครูทั่วไป

7. การอบรมครูให้เลือนวิหะฐานะ กองฝึกหัดครูได้จัดให้มีการอบรมวิชาชุดครูมูล ครูประถม ครูมัธยม ด้วยความร่วมมือของคุรุสภาเป็นประจำ เพื่อให้ครูได้มีโอกาสเลื่อนวิหะฐานะสูงขึ้น²³

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การฝึกหัดครูของไทยได้วิวัฒนาการไปมาก องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้ส่งผู้เชี่ยวชาญมาช่วยเหลือปรับปรุงมาตรฐานครูให้สูงขึ้น การฝึกหัดครูบางประเภทได้แก่ การฝึกหัดครูประกาศนียบัตรครูประชาบาล (ป.ม.) และการฝึกหัดครูประกาศนียบัตรจังหวัดได้เลิกกันไปเพราะเห็นว่าครูประเภทนี้ยังมีความรู้ทางวิชาการน้อย คงเหลือไว้แต่การฝึกหัดครูมูล (ป.) ครูประถม และครูมัธยม แต่ได้ปรับปรุงหลักสูตรเสียใหม่ และนอกจากกรมวิสามัญศึกษาจะทำหน้าที่ผลิตครูขึ้นสนองตามความต้องการของแต่ละกรมอีกด้วย เช่น กรมอาชีวศึกษาก็ผลิตครูวิชาที่สำหรับสอนตามโรงเรียนสังกัดกรมอาชีวศึกษาต่าง ๆ กล่าวคือ โรงเรียนเพาะช่างผลิตครูการช่างต่าง ๆ เช่น ครูประกาศนียบัตรวาดเขียนตรี (ว.ต.) วาดเขียนโท (ว.ท.) และวาดเขียนเอก (ว.อ.) ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็นประโยคครูประถมการช่าง (ป.ป.ช.) และประโยคครูมัธยมการช่าง (ป.ม.ช.) โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมก็ผลิตครูประกาศนียบัตรคานเกษตร เช่น ครูประกาศนียบัตรประถมกสิกรรม (ป.ป.ก.) ครูประกาศนียบัตรมัธยมกสิกรรม (ป.ม.ก.) เป็นต้น กรมพลศึกษาผลิตครูสอนวิชาพลศึกษา ฉะนั้นเพื่อรวมการฝึกหัดครูให้อยู่ในความรับผิดชอบของส่วนราชการเดียวกัน จึงจะทำให้การฝึกหัดครูได้มาตรฐานยิ่งขึ้น รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2497 ขึ้นเมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2497 เพื่อดังกรมการฝึกหัดครู²⁴

* คือวิทยาลัยครูจันทร์เกษมในปัจจุบัน

²³ ศักดิ์อักษร, กระทรวง. เรื่องเดิม หน้า 772 - 774.

²⁴ เรื่องเดียวกัน หน้า 776 - 777.

ในปี พ.ศ. 2497 นี้เอง ได้มีการจัดตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้น โดยยกฐานะมาจากโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร ที่เปิดทำการสอนมาตั้งแต่ พ.ศ. 2492 วิทยาลัยแห่งนี้ทำหน้าที่ผลิตครูปริญญา โดยรับผู้ที่ได้ประกาศนียบัตรครูประถม ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา หรือประกาศนียบัตรประโยคเตรียมอุดมศึกษา เข้าศึกษาต่อตามหลักสูตร 4 ปี และรับผู้ที่ได้รับประกาศนียบัตรครูมัธยม หรือประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง เข้าศึกษาต่อตามหลักสูตร 2 ปี เพื่อรับปริญญาการศึกษาบัณฑิต (กศ.บ.) มีผู้สำเร็จการศึกษารุ่นแรกในปี พ.ศ. 2495 และในปีเดียวกันนี้เองวิทยาลัยได้เปิดสอนต่อไปถึงชั้นปริญญาโท มีหลักสูตรการศึกษา 2 ปี ผู้สำเร็จการศึกษาก็จะได้รับปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.)²⁵

การที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาได้เปิดสอนถึงชั้นปริญญาตรี นับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญต่ออาชีพครูเป็นอย่างมาก เพราะนับเป็นครั้งแรกที่ได้มีการฝึกหัดครูถึงระดับปริญญาตรีเป็นการยอมรับว่าวิชาชีพครู เป็นวิชาชีพชั้นสูง จึงจะต้องมีการฝึกอบรมกันเป็นการเฉพาะ และใช้เวลานานในการฝึกอบรมนานพอสมควรโดยมีหลักสูตรการฝึกอบรมถึงระดับปริญญา เช่นเดียวกับวิชาชีพอื่นที่มีการสอนถึงชั้นปริญญา

สำหรับหลักสูตรฝึกหัดครูในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น ในระยะแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2471 เป็นต้นมา ก็จัดเฉพาะหลักสูตรประกาศนียบัตรครูมัธยม โดยรับผู้ที่สำเร็จชั้นปีที่ 2 ของคณะอักษรศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ เข้าเรียนต่ออีก 1 ปี และหลักสูตรนี้ยังให้โอกาสแก่ผู้สำเร็จปริญญาตรี จากคณะต่าง ๆ ที่ประสงค์จะเป็นครู เข้าเรียนต่ออีก 1 ปี และได้รับประกาศนียบัตรครูมัธยม เช่นเดียวกันด้วย ต่อมาในปี พ.ศ. 2497 แผนกคุรุศาสตร์* ก็ได้เริ่มขยายหลักสูตรออกเป็น 2 ปี

²⁵ ประยูร ศรีประสาธน์, เรื่องเดิม หน้า 27.

* แผนกฝึกหัดครูมัธยมของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งขึ้นในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2471 ต่อมาในปี พ.ศ. 2491 ได้ขยายงานออกเป็นแผนกคุรุศาสตร์ขึ้นอยู่ในคณะอักษรศาสตร์และคุรุศาสตร์ และได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นคณะคุรุศาสตร์เมื่อปี พ.ศ. 2500

โดยรับผู้มีคุณวุฒิทั้งกล่าวข้างต้นมาเรียนและได้รับปริญญาตรีทางครุศาสตร์ (ก.บ.) เมื่อเรียนสำเร็จแล้ว ส่วนหลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี นั้น ได้เริ่มจัดเมื่อปี พ.ศ. 2500 ภายหลังจากที่ได้จัดตั้งคณะครุศาสตร์ขึ้นแล้ว มีผู้สำเร็จปริญญาตรีครุศาสตร์บัณฑิต ซึ่งใช้เวลาเรียน 4 ปี เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2503 และต่อมาในปี พ.ศ. 2504 คณะครุศาสตร์ก็ได้เริ่มจัดหลักสูตรปริญญาโทขึ้น²⁶

ปัจจุบันหลักสูตรการฝึกหัดครูได้ร่นมาก้าวหน้ายิ่งขึ้นตามลำดับ ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน ในแนวตั้ง นั้นได้ขยายหลักสูตรออกไปถึงระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงวิชาเฉพาะ ปริญญาโท และปริญญาเอก มีสาขาวิชาที่เปิดสอนกว่า 30 สาขาวิชา ส่วนในแนวนอนนั้น ปรากฏว่ามีสถาบันอุดมศึกษาเปิดสอนนิเทศศาสตร์หรือวิชาการศึกษากว้างขวางมากขึ้น ทั้งสถาบันในส่วนกลางและสถาบันในส่วนภูมิภาค ดังปรากฏชื่อสถาบัน คณะวิชา และระดับที่เปิดสอน ในตารางที่ 6

²⁶Chulalongkorn University, C.U. Announcement B.E. 2512 - 2513

(1969 - 1970) (Bangkok : Kurusapha, 1969), p. 97.

ตารางที่ 6 สถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐที่เปิดสอนวิภาคว
หรือวิชาการที่กมา ตามหลักสูตรระดับปริญญา ปีการศึกษา 2518

ที่	ชื่อสถาบัน	คณะวิชาที่เปิดสอน	ระดับที่เปิดสอน
1	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	คณะศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย	ปริญญาตรี ปริญญาโท
2	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	คณะศึกษาศาสตร์	ปริญญาตรี
3	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	คณะศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย	ปริญญาตรี ปริญญาโทและเอก
4	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	คณะศึกษาศาสตร์	ปริญญาตรี
5	มหาวิทยาลัยศิลปากร	คณะศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย	ปริญญาตรี ปริญญาโท
6	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	คณะศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย	ปริญญาตรี ปริญญาโทและเอก
7	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	คณะศึกษาศาสตร์	ปริญญาตรี
8	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ	คณะศึกษาศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์	ปริญญาตรี
9	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	คณะศึกษาศาสตร์	ปริญญาตรี

ที่มา : รายงานสรุปการประเมินสถานภาพ ศึกษภาพ และสัมฤทธิ์ผล ของแผนพัฒนาการศึกษา
ระยะที่สาม พ.ศ. 2515 - 2519 ของสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย
ของรัฐ จัดทำโดยคณะกรรมการดำเนินการศึกษา และร่างโครงการพัฒนาการศึกษา
ระดับอุดมศึกษา ระยะที่สี่.

สถาบันที่จะมีบทบาทสำคัญยิ่งในการผลิตครูระดับปริญญาในโอกาสต่อไป ก็คือ วิทยาลัยครู ซึ่งตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 ได้บัญญัติให้วิทยาลัยครูเป็นสถานการศึกษาและการวิจัย มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาระดับปริญญาตรี และผลิตครูถึงระดับปริญญาตรี ทำการวิจัย ส่งเสริมวิชาชีพและวิทยฐานะของครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ผู้บริหารการศึกษา ทำนุบำรุงวัฒนธรรม และให้บริการทางวิชาการแก่สังคม²⁷ วิทยาลัยครูที่เปิดสอนตามหลักสูตรปริญญาตรีได้แก่พระราชกฤษฎีกายกฐานะสถาบันฝึกหัดครู เป็นวิทยาลัยครู ตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518, พ.ศ. 2518 มี 17 วิทยาลัย คือ²⁸

1. วิทยาลัยครูจันทระ เกษม	กรุงเทพมหานคร
2. วิทยาลัยครู เชียงใหม่	จังหวัดเชียงใหม่
3. วิทยาลัยครู เทพสตรี	จังหวัดลพบุรี
4. วิทยาลัยครู นครราชสีมา	จังหวัดนครราชสีมา
5. วิทยาลัยครู นครศรีธรรมราช	จังหวัดนครศรีธรรมราช
6. วิทยาลัยครู นครสวรรค์	จังหวัดนครสวรรค์
7. วิทยาลัยครู บ้านสมเ็จ เจ้าพระยา	กรุงเทพมหานคร
8. วิทยาลัยครู พระนคร	กรุงเทพมหานคร
9. วิทยาลัยครู พระนครศรีอยุธยา	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
10. วิทยาลัยครู พิบูลสงคราม	จังหวัดพิษณุโลก
11. วิทยาลัยครู มหาสารคาม	จังหวัดมหาสารคาม
12. วิทยาลัยครู ยะลา	จังหวัดยะลา
13. วิทยาลัยครู สงขลา	จังหวัดสงขลา

²⁷ พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518, มาตรา 5.

²⁸ ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ, เล่ม 92, ตอนที่ 174, (29 สิงหาคม 2518), หน้า 8.

14. วิทยาลัยครูสวนกุหลาบ	กรุงเทพมหานคร
15. วิทยาลัยครูสวนสุนันทา	กรุงเทพมหานคร
16. วิทยาลัยครูอุตรธานี	จังหวัดอุตรธานี
17. วิทยาลัยครูอุบลราชธานี	จังหวัดอุบลราชธานี

ต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะสถาบันนี้ให้ยกฐานะเป็นวิทยาลัยครูตามพระราชบัญญัติกฎ
พ.ศ. 2518 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2519²⁹ จำนวนวิทยาลัยครูที่เปิดสอนตามหลักสูตรปริญญาตรีได้
จึงเพิ่มเป็นจำนวนทั้งสิ้น 29 วิทยาลัย คือ*

18. วิทยาลัยครูจันทบุรี	จังหวัดจันทบุรี
19. วิทยาลัยครูฉะเชิงเทรา	จังหวัดฉะเชิงเทรา
20. วิทยาลัยครูธนบุรี	กรุงเทพมหานคร
21. วิทยาลัยครูนครปฐม	จังหวัดนครปฐม
22. วิทยาลัยครูบุรีรัมย์	จังหวัดบุรีรัมย์
23. วิทยาลัยครูเพชรบุรี	จังหวัดเพชรบุรี
24. วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาสงครณ	จังหวัดเพชรบุรี
25. วิทยาลัยครูภูเก็ต	จังหวัดภูเก็ต
26. วิทยาลัยครูลำปาง	จังหวัดลำปาง
27. วิทยาลัยครูสกลนคร	จังหวัดสกลนคร
28. วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง	จังหวัดราชบุรี
29. วิทยาลัยครูอุตรดิตถ์	จังหวัดอุตรดิตถ์

²⁹ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 93, (1 สิงหาคม 2519), หน้า 1 - 3.

* วิทยาลัยครูทั้ง 12 แห่งนี้เปิดสอนถึงชั้นอนุปริญญา (ป.กศ. ชั้นสูง) ก่อน

และต่อมาได้มีพระราชบัญญัติกำหนดฐานะสถาบันฝึกหัดครูอีก 7 แห่ง เป็นวิทยาลัยครู ตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2510 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2520³⁰ ซึ่งได้แก่

30. วิทยาลัยครูกาญจนบุรี	จังหวัดกาญจนบุรี
31. วิทยาลัยครูกำแพงเพชร	จังหวัดกำแพงเพชร
32. วิทยาลัยครูเชียงใหม่	จังหวัดเชียงใหม่
33. วิทยาลัยครูเพชรบูรณ์	จังหวัดเพชรบูรณ์
34. วิทยาลัยครูเลย	จังหวัดเลย
35. วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี	จังหวัดสุราษฎร์ธานี
36. วิทยาลัยครูสุรินทร์	จังหวัดสุรินทร์

วิทยาลัยครูในสังกัดกรมการฝึกหัดครูทั้ง 36 วิทยาลัย จึงได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นสถาบันอุดมศึกษา เปิดสอนตามหลักสูตรปริญญาตรีของสภาการฝึกหัดครูได้ทุกวิทยาลัย วิทยาลัยครูเหล่านี้กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆทั่วประเทศและเป็นแหล่งผลิตครูส่วนใหญ่ของประเทศ จึงนับว่าเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการยกระดับมาตรฐานการผลิตครูโดยส่วนรวม การที่สถาบันการฝึกหัดครูของประเทศเป็นสถาบันในระดับอุดมศึกษา ย่อมแสดงให้เห็นถึงมาตรฐานของวิชาชีพครูซึ่งมีการยอมรับและตระหนักในความสำคัญ โดยการยกระดับมาตรฐานการผลิตให้สูงขึ้นกว่าเดิมจนเข้าเกณฑ์มาตรฐานของวิชาชีพชั้นสูงตามหลักสากล อย่างไรก็ตาม วิทยาลัยครูเหล่านี้เพิ่งอยู่ในระยะเริ่มผลิตครูระดับปริญญา และการสร้างมาตรฐานแห่งวิชาชีพให้เป็นที่ยอมรับแก่สังคมนั้น จำเป็นต้องมีการวิวัฒนาการโดยอาศัยเวลานานพอสมควรถึงที่โลกจะยอมรับบทบาทของวิทยาลัยครูที่มีต่อการยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครูจะบังเกิดผลเพียงไรนั้น จึงเป็นสิ่งที่ควรจะได้ติดตามศึกษากันต่อไป

³⁰ ราชกิจจานุเบกษา ตอนที่ 15, เล่ม 94, (1 มีนาคม 2520), หน้า 120 - 122.

สมาคมอาชีพครู

ในปัจจุบัน สมาคมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับครูมีอยู่ด้วยกันหลายสมาคม เช่น สมาคมครูโรงเรียนราษฎร์ สมาคมครูคาทอลิก สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย สมาคมครูใหญ่และอาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยมศึกษา เป็นต้น สมาคมเหล่านี้ต่างก็มีวัตถุประสงค์ที่แสดงออกถึงเจตนาคือต้องการช่วยกันทั้งสิ้น แต่เมื่อพิจารณาถึงผลการปฏิบัติที่สมาคมเหล่านี้ได้จัดทำแก่ครูแล้วจะเห็นได้ว่ามีน้อยเหลือเกิน และไม่เป็นที่พอใจถึงแก่ครูส่วนใหญ่ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสมาคมนั้น ๆ มีกำลังจำกัด และบางสมาคมก็มุ่งเฉพาะวัตถุประสงค์สำคัญบางประการที่กลายเป็นข้อจำกัดขอบเขตของงาน เช่น มุ่งการศึกษาคนกว่าวิจิตรระดับสูงหรือมุ่งเฉพาะครูโรงเรียนราษฎร์ ครูคาทอลิก เป็นต้น สมาคมอาชีพครูที่ถือว่าเป็นสมาคมใหญ่และสามารถรองรับแก่ครูโดยทั่วถึง ก็คือ "คุรุสภา" คุรุสภาหรือสภาของครูเป็นสถาบันทางวิชาชีพครูที่มีความมั่นคงและมีบทบาทสำคัญต่อครูทุกคนเป็นอย่างมาก เป็นสมาคมที่สามารถสืบประวัติได้ยาวนานนับแต่งานครูได้พัฒนากลายเป็นอาชีพขึ้นมา จนถึงได้ว่าเป็นสมาคมอาชีพครูสมาคมแรกของไทย ดังนั้น การวิเคราะห์เกี่ยวกับวิวัฒนาการของสมาคมอาชีพครูที่จะกล่าวต่อไป นี้ จึงได้มุ่งพิจารณาเฉพาะคุรุสภา เป็นประการสำคัญที่สุด.

วิวัฒนาการสถานและสภาไทยจารย์

หลังจากที่ได้เริ่มทำการปฏิรูปการศึกษาจากการศึกษาแบบโบราณมาเป็นการศึกษาแบบใหม่ โดยการจัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2414 เป็นแห่งแรก แล้ว การศึกษาแบบใหม่ก็ได้เจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับ จำนวนโรงเรียน นักเรียนและครูอาจารย์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ พร้อมทั้งนั้นก็ได้มีการแก้ไขปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้เหมาะสมขึ้นด้วย โดยในปี พ.ศ. 2438 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบสอบไล่หนังสือไทยตามพระราชบัญญัติการสอบวิชา พ.ศ. 2435 เป็นประโยค 1 แบ่งเป็น 3 ชั้น ประโยค 2 แบ่งเป็น 3 ชั้น และประโยค 3 แบ่งเป็น 4 ชั้น กำหนดวิชาที่สอบให้สูงขึ้นและมีหลายวิชา นอกจากวิชาพื้น ๆ ดังแต่ก่อน คือมี วิชาอ่าน เขียนตามคำบอก ลายมือ ไวยากรณ์ เลข เรียงความ ขอบความ ศีลคติ โคมাত্র (เรขาคณิต) ภูมิศาสตร์

ศาสตร์ (วิทยาศาสตร์) ฯลฯ³⁰ เมื่อมีวิชาที่จะต้องเรียนสูงขึ้น และมีวิชาใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น
เช่นนี้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องประสิทธิ์ประสาทความรู้ใหม่ ๆ ให้แก่ครู ตลอดจนต้องมีการ
อบรมครูให้รู้วิชาครู และวิธีสอนด้วย สมัยนั้นมีครูที่ไปเรียนทางวิชาการก็ศึกษา (วิชาครู) มาจาก
ต่างประเทศเพียงไม่กี่คน * ครูเหล่านี้เองที่นำวิชาที่ตนเรียนมาเผยแพร่ให้แก่ครูในประเทศให้มี
ความรู้มากยิ่งขึ้น จึงได้มีการเปิดอบรมครูขึ้นเป็นครั้งแรกที่ "วิทยาทานสถาน" เมื่อปี พ.ศ.
2438.³¹

³⁰ ลักขณา สุวรรณกุล, พัฒนาการของหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในประเทศไทย
วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2518, หน้า 52.

* สถาบันการศึกษาที่กระทรวงธรรมการส่งนักเรียนไทยไปเรียนวิชาครูในต่างประเทศ
เป็นครั้งแรก ได้แก่ วิทยาลัยเบอโรโรด (Borough Road College) ประเทศอังกฤษ นักเรียน
ไทยที่ไปเรียนที่วิทยาลัยแห่งนี้ และกลับมารับราชการครู ได้แก่ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
(สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) พระยาราชนกุล (วิน ศยามานนท์) พระยาศึกษาสมบุรณ์ (มด.
พยอม อินทรางกูร) พระยาเมธาธิบดี (สาคร สุทธเสถียร) พระยาภรรตราชา (มด.ทกทิศ
อิสรเสนา) พระยามกุฏวิद्याเสริม (กำจักษ์ พดางกูร) หลวงสันธานวิद्याสิทธิ์ (กำจาย พดางกูร)
 ฯลฯ. และในเวลาเดียวกัน กระทรวงธรรมการก็ได้จ้างครูชาวอังกฤษที่สำเร็จการศึกษาจาก
วิทยาลัยนี้เข้ามารับราชการเป็นครูในเมืองไทยหลายคน ได้แก่ นายคัมภีว. ยี. ขอนสัน นายอี.
เอส. สมิต นายเอฟ. ยี. เทรยส์ นายเจ. เอส. เซคจวิก นายเอ็น. ซัทตัน นายเอ็น.
แอล. เซลส์ลีย์ และนายเอ. ซี. เซอร์ซิดด์ เป็นต้น จึงนับได้ว่า วิทยาลัยเบอโรโรดมีส่วน
เกี่ยวข้องกับการศึกษาไทยในระยะเริ่มแรกเป็นอย่างมาก

³¹ ครูสภา, 30ปีของครูสภา (กรุงเทพฯ ; โรงพิมพ์ครูสภา, 2518), หน้า 1.

วิทยาทานสถานนี้ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เสด็จมาถือระหวางกรรมการคนแรกเป็นผู้จัดตั้งขึ้น ตั้งอยู่ที่ตึกพระยาศรี โกลทาง แอด ยี่ ริกันตี ๗ สถานที่นี้ได้จัดให้มีการชุมนุมเพื่อเชิญผู้มีความรู้มาแสดงปาฐกถาเรื่องต่าง ๆ ต่อมาได้ย้ายไปตั้งที่โรงเรียนเล็ก หรือโรงเรียนสายสวัสดิ์รัฐากร ผู้ที่มาแสดงปาฐกถาที่วิทยาทานสถานเป็นคนแรก ได้แก่ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เมื่อครั้งยังเป็นนายสนั่น รัชราชการเป็นผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์หัวข้อที่แสดงปาฐกถาในระยะแรก ๆ ได้แก่

- ครั้งที่ 1 เรื่อง วิชาทางครูเป็นแก้วของครูและประโยชน์ของวิชาสอน
- ครั้งที่ 2 เรื่อง พงศาวดารของโรงเรียน กับ กิริยามทที่ครูควรประพฤติ
- ครั้งที่ 3 เรื่อง ธรรมเนียมโรงเรียน
- ครั้งที่ 4 เรื่อง ความตั้งใจ
- ครั้งที่ 5 เรื่อง ความตั้งใจ
- ครั้งที่ 6 เรื่อง ตอบแทนแต่ทำโทษ³²

ฯลฯ

ต่อมาในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2443* นายตรวจแขวง (ศึกษา) แขวงบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี ได้รับอนุญาตให้ตั้ง สถาสำหรับอบรมและประชุมครูขึ้นที่วัดใหม่วินัยชำนาญ (วัดเทพ-ผดู่) ในแขวงบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี โดยตั้งชื่อสถานที่นี้ว่า "สภาไทยจารย์" เปิดทำการสอนทุกวันพระซึ่งเป็นวันหยุดราชการโดยนายตรวจแขวงเป็นผู้สอนเอง³³

การตั้ง วิทยาทานสถาน และสภาไทยจารย์ ดังกล่าวนั้น มีจุดประสงค์เพียงเพื่อเป็นสถานที่ในการอบรมครูเท่านั้น ยังไม่มีลักษณะเป็นรูปสมาคมวิชาชีพแต่อย่างใด แต่ก็นับเป็นต้นตอของการแสดงปาฐกถาของสมาคมที่เกี่ยวข้องกับควยอาชีพครูที่จะได้ตั้งขึ้นในระยะต่อมา คือ สำนัคยาจารย์สโมสรสถาน และ สำนัคยาจารย์สมาคม

³² วิทยาทานสถาน ตอนที่ 1 - 12, เล่ม 1, ร.ศ. 119, หน้า 130 - 369.

³³ คุรุสภา, เรื่อง เกิมน หน้าเกิมน.

* หนังสือพิมพ์ "วิทยาทาน" เล่มแรก ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ของครูก็ออกในเดือน

สามัคยาจารย์สโมสรสถาน

ความคิดที่จะจัดตั้ง สามัคยาจารย์สโมสรขึ้นนี้เป็นความริเริ่มของพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ อธิบดีกรมศึกษาธิการ ดังปรากฏในแจ้งความ เรื่องจะตั้งประชุมสามัคยาจารย์ ของกรมศึกษา - ธิการ ลงวันที่ 18 สิงหาคม ร.ศ. 121. ต่อไปนี้

แจ้งความเรื่องจะตั้งประชุมสามัคยาจารย์

ในการจัดโรงเรียน และจัดการศึกษาทั่วไป เห็นว่าแต่ลำพังข้า ๆ นาน ๆ ไปได้ไป ตรวจพบเหตุจากกับครูที่โรงเรียนครั้งหนึ่ง เพราะโรงเรียนมีมากต้องฉัดเปิดเดินไป แห่ง ไน้หม้าง แห่งนี้หม้าง ยังเป็นการเห็นห่างเนินช้ายู่มากนัก ไม่พอที่จะทำให้โรงเรียนทุก โรงเรียนดำเนินขึ้นสู่ความเจริญโดยรวดเร็วทันความต้องการ

สิ่งใดที่มีหนทางจะจัดให้เจริญขึ้นไค้อย่างไร ไม่ว่าในการปกครองโรงเรียนก็ดี หรือ ทางวิชาการก็ดี หรือขนบธรรมเนียมแบบแผนใด ๆ ก็ดี กว่าจะแนะนำฝึกหัดให้ครูได้ ทราบทั่วกันก็ตงไปซึ่งแจ้งที่ละแห่ง ๆ เป็นการเสียแรงและเสียเวลาในที่ไม่ว่าจำเป็น หรือ เมื่อครูมีความคิดขัดควายประการใด ๆ อันจำเป็นต้องปลุกษาหาฤา กว่าจะไค้บอกเล่า ให้เข้าใจกันไค้ตลอดก็ยังมีเป็นความลำบากอยู่ จึงเป็นเหตุให้มาคิดเห็นว่าการอธิตีและ บรรดาเจ้าหน้าที่ทั้งนายตรวจและครูทั้งหลาย จะมีกำหนดเวลาพบกันในที่แห่งใดแห่งหนึ่ง บ้าง เพื่อจะได้ปลุกษา หาฤา เล่าบอกหรือไค้ตามข้อความต่าง ๆ อันจะส่งให้เกิดความ เจริญแก่โรงเรียนและการศึกษาทั่วไปทั้งจะได้เป็นโอกาสให้เกิดความรู้จักคุ้นเคยซึ่งกัน และกันในระหว่างเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ ผู้น้อย และครูทั้งปวงที่ขึ้นควาย เป็นหนทางที่จะนำ ไปสู่ความเจริญและความสะดวกแก่การสอนและการศึกษาไค้โดยแท้

การประชุมตามที่กล่าวมาแล้วนี้ บางทีจะได้มีกำหนดให้พบกันเดือนละสองครั้ง ก็อ ในวันโกนของวันพระกลาง เดือนครั้งหนึ่ง กับวันโกนของวันพระสิ้นเดือนอีกครั้งหนึ่ง ตามแต่จะได้ตกลงทอภายหลัง แต่ในครั้งแรกนี้ให้บรรดาครูทั้งหลายมาประชุมคอยพบ อธิตีและนายตรวจทั้งปวงที่โรงเรียนใหม่ วัดอรุณราชวราราม ในวันโกนกลางเดือน 10

ตรงกับวันที่ 15 กันยายน ร.ศ. 121 เวลาบ่าย 2 โมง พร้อมกัน ประชุมนี้จะได้
เรียกชื่อว่า "ประชุมสามัคยาจารย์" ต่อไป³⁴

ดังนั้นใน ปี พ.ศ. 2445 นี้ กรมศึกษาธิการจึงได้ตั้งสถานที่ประชุมอบรมและสอนครู
ขึ้นที่โรงเรียนเทววิद्या ในบริเวณวัดกุฎราชวราราม จังหวัดธนบุรี ให้ชื่อว่า "สามัคยาจารย์
สโมสรสถาน"³⁵ แม้ว่าการรวมกลุ่มของครูครั้งนี้จะยังมีไ้กระทำในรูปของสมาคมก็ตาม แต่เมื่อ
พิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการประชุมดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีวัตถุประสงค์ใกล้เคียงกับ
สมาคมวิชาชีพอยู่มาก สามัคยาจารย์สโมสรสถานได้มีการประชุมกันครั้งแรกเมื่อวันที่ 15 กันยายน
พ.ศ. 2445 เวลาบ่าย 2 โมงตรง โดยมีพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์อธิบดีกรมศึกษาธิการ เป็นประ
ธานในที่ประชุม การประชุมครั้งแรกนี้มีผู้มาร่วมประชุมถึง 301 คน เป็นครู 230 คน นอกนั้น
เป็นเจ้าหน้าที่ในกรมศึกษาธิการ นักเรียนชั้นสูง และผู้สนใจกิจการโรงเรียน หนังสือพิมพ์วิทยา
จารย์โคลงข่าวเกี่ยวกับการประชุมครั้งนี้ไว้ตอนหนึ่งว่า

... เรามีความยินดีที่การประชุมสามัคยาจารย์นี้จะได้เป็นความสว่างของบรรดา
ครูอาจารย์สืบไป ทุกท่านทุกนายที่มาประชุมก็ล้วนมีความอึดอื้อ ตั้งตาคอยวันประชุมอยู่
ด้วยกันทั้งสิ้น ดูเหมือนกรมศึกษาตั้งแต่บ่ายโมง 1 จนถึงบ่าย 2 โมงในวันประชุมนั้น
ผู้ที่มาประชุมเนืองหลตามตามกันมาเป็นกลุ่ม เป็นสายไม่มีที่สิ้นสุด กูจุกแม่น้ำ และฝั่งวัด
อรุณจะไม่มีผู้คนนอกจากครู...³⁶

ที่ประชุมได้ขอเชิญให้พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ ดำรงตำแหน่งสถานายก และให้หลวงไพศาล
ศิลปศาสตร์ (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เป็นเลขานุการ กิจกรรมสำคัญของการประชุมนี้
ได้แก่ การแสดงปาฐกถาเพื่อเผยแพร่ความรู้แก่ครู จึงจะเห็นได้จากหัวข้อแสดงปาฐกถาในระยะ
แรก ๆ ในตารางที่ 7

³⁴ "แจ้งความเรื่องจะตั้งประชุมสามัคยาจารย์" วิทยากรย คตอนที่ 1, เล่ม 2,
ร.ศ. 121, หน้า 116 - 117.

³⁵ กรมศึกษาธิการ, กระทรวง, เรื่องเดิม หน้า 815.

³⁶ วิทยากรย คตอนที่ 1, เล่ม 2, ร.ศ. 121, หน้า 207.

ตารางที่ 7 รายการแสดงปาฐกถาที่สามัคยาจารย์สโมสรสถาน
ในระยะเริ่มแรก

ครั้งที่	วัน เดือน ปี	หัวข้อปาฐกถา	ผู้แสดงปาฐกถา
1	15 กันยายน 2445	หน้าที่ของครู	พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์
2	30 กันยายน 2445	ประเภทวิชาของครู	หลวงไพศาลทิศศาสตร์
3	15 ตุลาคม 2445	การศึกษาตามลัทธิ ของท่านอาจารย์ สเปนเซอร์ปราญญ อังกฤษ	นายสาทร ผู้ช่วยใน กองแต่งแบบเรียน*
4	30 ตุลาคม 2445	บ้านเมืองในแหลม มลายู	นายสกล ครูโรงเรียน ราชวิทยาลัย

ที่มา : วิทยากรย คตอนที่ 7, เล่ม 2, ร.ศ. 121, หน้า 235 - 284

* ได้รับพระราชทานมรรคาศักดิ์เป็นพระยาเมธาธิบดี (สาทร สุทธเสถียร)
เมื่อ พ.ศ. 2456

การประชุมสามัคยาจารย์นี้ดำเนินติดต่อกันมาถึง 26 ครั้ง พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์สภา -
นายกของที่ประชุม ได้มาเป็นประธานของที่ประชุม เสมอมาได้ฉากซึ่งนับว่าเป็นผู้มีความสนใจใน
กิจการของสมาคมเป็นอย่างยิ่ง การประชุมครั้งสุดท้ายคือครั้งที่ 26 มีขึ้นเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม
พ.ศ. 2446 ปรากฏว่าในวันนั้นมีพระภิกษุสามเณรมาประชุม 67 รูป ศฤหัตถ์ 157 คน รวม
224 คน ต่อจากนั้นก็ย้ายสถานที่ตั้งของสามัคยาจารย์สโมสรสถานไปตั้งอยู่ในโรงเรียนมัธยม
วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนคร (คือโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยในปัจจุบัน) และได้มีการจด
สามัคยาจารย์สโมสรสถาน กับโรงเรียนมัธยมวัดราชบูรณะเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2445
และวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2446 อีก 1 ปี ต่อมาคือในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2447 กรม
ศึกษาธิการจึงได้จัดตั้งสถานทีอบรมและประชุมครูแห่งขึ้นเป็นรูปสมาคม ชื่อ "สามัคยาจารย์สมาคม"³⁷

สามัคยาจารย์สมาคม

สามัคยาจารย์สมาคม เป็นสมาคมที่เกี่ยวเนื่องกับอาชีพครูซึ่งวิวัฒนาการมาจากสำนัก - ยาศาจารย์สโมสรสถาน โดยได้จัดตั้งขึ้นเป็นรูปสมาคม เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.: 2447 ผู้เฝ้า สำคัญในการก่อตั้งสามัคยาจารย์สมาคมขึ้น คือ พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ผู้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรม ศึกษาธิการในขณะนั้น โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

ก. เพื่อให้สมาคมนี้เป็นเพื่อเกิดแห่งจิตวิทยา คือหมายความว่าให้เป็นที่ชุมนุมสำหรับ ปรีกษาหารือการที่เกี่ยวของกับวงการศึกษา เพื่อจะคิดค้นหาวิชาและอุปเท่ห์ที่จะจัดทำนุ - บำรุงการนี้ ให้เป็นประโยชน์ถึงซึ่งความเจริญยิ่งขึ้นไปเป็นที่ชุมนุมสอนและฝึกหัดอธิบาย หรือแสดงบรรดาศาสตร์วิทยา แก่สมาชิกที่ประสงค์จะฝึกหัดเล่าเรียน

ข. เพื่อให้สมาคมนี้เป็นที่ประชุมผู้มีบรรดาศักดิ์ใหญ่ผู้น้อย ผู้เป็นเพื่อนข้าราชการทั่ว - ไป ตลอดจนนักเรียนซึ่งยังอยู่ในเวลาเรียนซึ่งมีความพอใจที่จะเข้าเป็นสมาชิก เพื่อ กระทำความคุ้นเคย และรู้จักอธิบายคำใจของซึ่งกันและกันเป็นอันดี และเพื่อเป็นอุบายที่ จะฝึกหัดให้คนหนุ่ม ๆ ใหม่ ๆ ซึ่งเป็นสมาชิก ได้รับความคุ้นเคยในที่ประชุมกระทำความ มีสง่าและความองอาจกล้าหาญให้บังเกิดแก่สมาชิกนั้น ๆ เหมือนเป็นความฝึกหัดอันหนึ่ง ซึ่งมีชื่อเรียกว่า "โสเซียลไลเซนส์" อันเป็นความฝึกหัดอย่างสูง ซึ่งจะเรียนด้วยวิธี อื่น ๆ ไม่ได้ นอกจากต้องเข้าที่ประชุม

ค. เพื่อให้สมาคมนี้เป็นที่ประชุมกระทำความบันเทิงทั้งใจและกายในเมื่อ เป็น ฤดูประโชชน์ มีการกรีธา และดนตรีขับร้องเป็นต้น เพื่อเป็นเครื่องชำระความเมื่อยล้า คุ้มภัยแห่งร่างกาย และดวงจิต ให้ชุ่มชื้นทันตาสดใสนิใหม่ สำหรับเป็นกำลังที่จะไต่ ประอบการทำงานต่อไป³⁸

สำหรับสมาชิกของสมาคมนั้น สามัคยาจารย์ได้กำหนดระเบียบโดยแบ่งสมาชิกออกเป็น

2 ประเภทคือ

³⁸ระเบียบการสามัคยาจารย์สมาคม" วิทยจารย์ ตอนที่ 4, เล่ม 5,

ก. สามัญสมาชิก ได้แก่คนทั่วไปที่จะสมัครเข้าเป็นสมาชิก สมาชิกจำนวนนี้เมื่อจะ
 ขอเข้าเป็นสมาชิก ต้องมีผู้ที่เป็นสมาชิกอยู่แล้วเป็นผู้นำคนหนึ่งเป็นผู้รับรองไม่น้อยกว่า
 2 คน เว้นแต่ผู้มีประกาศนียบัตรของกรมศึกษาธิการในวิชาครู และครูประกาศนียบัตร
 ต่างประเทศ ซึ่งรับราชการอยู่ในกรมศึกษาธิการ จึงไม่ต้องมีผู้นำและผู้รับรอง และ
 สมาชิกจำนวนนี้เมื่อกรรมการเห็นสมควร และยอมรับแล้วก็เป็นอันรับได้ โดยที่ผู้ยื่นต้อง
 เสียเงินบำรุงสมาคมปีละ 7 บาท และสมาชิกอย่างนี้จะลาออกเมื่อใดก็ได้ ถ้าไม่สมัคร
 จะคงอยู่ในสมาคม

ข. วิชาสามัญสมาชิก ได้แก่ผู้หนึ่งผู้ใดที่สมาคมเห็นสมควรจะเชื่อเชิญเป็นสมาชิกก็เชื่อ
 เชิญเป็นพิเศษ และสมาชิกอย่างนี้ไม่ต้องเสียเงินค่าบำรุงเป็นรายปี³⁹

ตามระเบียบการของสมาคมอาจารย์สมาคมฉบับแรกได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคณะ
 กรรมการของสมาคมไว้ คือ คณะกรรมการมีทั้งสิ้น 39 คน ประกอบด้วยตำแหน่งที่กรมศึกษาธิการ
 เป็นผู้เลือกตั้ง 3 ตำแหน่งคือ สภานายก อุปนายก และเลขาธิการ* และตำแหน่งที่สมาชิกเลือก
 ตั้งอีก 36 ตำแหน่ง คือ กรรมการที่ปรึกษา 12 ตำแหน่ง และผู้ช่วยกรรมการที่ปรึกษาอีก 24
 ตำแหน่ง⁴⁰ ได้มีการตั้งกรรมการและกำหนดรับสมาชิกเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2447 เหตุ
 ฉะนั้น จึงนับเอาวันหลังนี้เป็นวันเริ่มปีของสมาคม⁴¹ ในวันแรกที่เปิดประชุมคือเมื่อวันที่ 3
 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2447 ปรากฏว่า ผู้ที่สมาคมได้รับเข้าเป็นสมาชิกแล้วนอกจากผู้ที่อยู่ในกรรมการ
 ของสมาคมมี 46 คน รวมทั้งกรรมการจำนวน 39 คน รวมเป็นสมาชิกทั้งสิ้น 85 คน⁴² จำนวน
 สมาชิกได้เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงสิ้นปีแรกของการก่อตั้งสมาคมปรากฏว่าจำนวนสมาชิกเพิ่ม
 ขึ้นเป็น 213 คน⁴³

³⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 82.

* กรรมการชุดแรกของสมาคมได้แก่ พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดีเป็นสภานายก
 นายคัมเบิสัญญะ ยี่. ขอนสั่น เป็นอุปนายก และพระไพศาลศิลปศาสตร์เป็นเลขาธิการ

⁴⁰ ศึกษาธิการ, กระทรวง. เรื่องเดิม หน้า 817.

⁴¹ วิทยากรย์ ตอนที่ 4, เล่ม 5, ร.ศ. 123 - 124, หน้า 81.

⁴² เรื่องเดียวกัน หน้า 74.

⁴³ ศึกษาธิการ, กระทรวง. เรื่องเดิม หน้า 819.

ข้อพึงสังเกตุเกี่ยวกับสมาชิกอาจารย์ในระยะแรกเริ่มนั้นก็คือ มีลักษณะที่เกิดจากคนในอาชีพเดียวกันหรือสนใจในเรื่องเดียวกัน รวมทั้งกันจัดกิจกรรมบางอย่างใดอย่างหนึ่งเช่นเกี่ยวกับการเริ่มต้นของสมาคมทั่ว ๆ ไป สมาชิกอาจารย์สมาคมจัดขึ้นโดยความสมัครใจของสมาชิก กล่าวคือ การเข้าเป็นสมาชิกเป็นเรื่องความสมัครใจของแต่ละบุคคล และยังเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปที่มีใจเป็นครูสามารถสมัครเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมตามระเบียบที่กำหนดไว้ได้ด้วย นอกจากนั้นยังไม่มียัตถุประสงค์ต่อการรักษาสิทธิของคนในอาชีพครูแต่ละประการใด จึงกล่าวได้ว่า สมาชิกอาจารย์สมาคมนี้ยังมีฐานะและสภาพเป็นสมาคมวิชาชีพครูโดยสมบูรณ์ที่เกี่ยวกัน ข้อพึงสังเกตุอีกประการหนึ่งก็คือ สมาคมนี้นางราชการได้เข้ามาเกี่ยวข้องตั้งแต่ต้น โดยที่ตำแหน่งสำคัญ ๆ ของคณะกรรมการสมาคม อันได้แก่ สภานายก อุปนายก และเลขาธิการ เป็นตำแหน่งที่แต่งตั้งโดยกรมศึกษาธิการ

สมาชิกอาจารย์ได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของสมาคมโดยตลอดมา โดยจัดให้มีการพบปะวิสาสะสนทนากันเองระหว่างสมาชิก นอกจากนั้นยังจัดให้มีการปาฐกถาพิเศษ จัดสอนวิชาภาษาอังกฤษ วิชาดนตรี และวิชาดุริยางค์ขึ้นเป็นประจำ ณ สโมสรของสมาคมซึ่งมีชื่อว่า "สมาชิกอาจารย์สโมสรสถาน" ตั้งอยู่ ณ ที่ตั้งของสมาคมในบริเวณโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย เปิดใช้เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2447 สโมสรแห่งนี้มีห้องประชุมใหญ่ ห้องประชุมเล็ก ห้องสมุด ห้องนั่งเล่น สถานฝึกซ้อมดนตรี สถานฝึกหัดการช่าง ห้องอาหารซึ่งเครื่องคัมและของว่างขายในสนามก็จัดให้มีที่พำกลางแจ้ง เช่น เทนนิส และแบดมินตัน เป็นต้น สมาชิกอาจารย์สมาคมสมัยนั้นจึงเป็นที่ชุมนุมครูแหล่งใหญ่ แมฆาราชการสังกัดกระทรวงอื่นก็มาร่วมด้วยเป็นจำนวนมาก ทุกวันระหว่างเวลา 15.00 - 22.00 น. สมาชิกจะมาชุมนุมกันร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาคมดังกล่าวแล้ว⁴⁴ จึงทำให้บรรดาครูในกรุงเทพฯ ใญ่รู้จักกัน เชื่อมความสัมพันธ์และไ้รับความรู

⁴⁴ เเคียง พัฒนพิชัย, การส่งเสริมฐานะครูของคุรุสภา วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2505, หน้า 17.

สูงขึ้นเป็นอันมาก ส่วนสมาชิกซึ่งอยู่ ณ ต่างจังหวัดก็ได้รับความรู้โดยทางหนังสือพิมพ์ของสมาคม ชื่อ "วิทยาคาร" ⁴⁵ ซึ่งสมาคมจะส่งไปให้เป็นการให้เปล่า นอกจากนี้สมาคมยังได้จัดให้มีการอบรมวิชาต่าง ๆ กับตั้งสโมสรช่างซึ่งดำเนินการสอนและรับทำงานช่างเขียน ช่างแกะสลัก สโมสรอังกฤษสอนวิชาภาษาอังกฤษ สโมสรบันเทิงสอนวิชาขับร้องและดนตรี ก็มีสโมสรกรีฑา เปิดโอกาสให้สมาชิกได้ออกกำลังกายและเล่นกีฬาต่าง ๆ

สามัคยาจารย์สมาคมได้รับเกียรติอย่างสูงจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังดำรงพระราชนิพนธ์เป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร มีพระมหากรุณาธิคุณทรงรับสามัคยาจารย์สมาคมอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2448 ตลอดมา จึงเป็นสมาคมที่เชิดหน้าชูตาสูงส่งแห่งหนึ่งในประเทศไทย ดังที่พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิจิตรโกศล่าวไว้ว่า

... สามัคยาจารย์สมาคมที่พระยาศรีสุริยวงศ์ก็สร้างขึ้น เป็นแหล่งวิชาเป่าประโยชน์ แก่ครูอาจารย์เหลือล้น เป็นสมาคมที่มีเกียรติ มีพระเจ้าแผ่นดินทรงเป็นพระบรมราชูปถัมภ์ ถ้ายะพุดถึงห้องสมุดแล้ว นับเป็นที่สองของหอสมุดพระนคร มีหนังสือดี ๆ มากทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ... ที่ว่าสามัคยาจารย์สมาคมมีเกียรตินั้น จะอ้างได้ว่าในเวลา ที่สมาคมมีการรื่นเริง สุภาพสตรีคนใดไม่ได้มีศรีเชย ถึงแก่องให้ก็มี พระเจ้าแผ่นดิน ไทยได้เสด็จมายังสามัคยาจารย์สมาคมถึงสองพระองค์ คือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จมาครั้งหนึ่ง และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จมาหลายครั้ง... ⁴⁶

⁴⁵ หนังสือพิมพ์ "วิทยาคาร" เดิมเป็นหนังสือพิมพ์ของ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ต่อมา กรมศึกษาธิการได้ยกให้เป็นกรรมสิทธิ์ของสามัคยาจารย์สมาคม เมื่อ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2447.

⁴⁶ วรเวทย์วิสิฐ, พช. "สามัคยาจารย์สมาคม" จันทร์เกษม 18 (กันยายน - ตุลาคม 2500), หน้า 8.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น สนพระทัยในกิจกรรมของสามัคยาจารย์สมาคมเป็นอย่างมาก ได้เสด็จพระราชดำเนินมาประทับทอดพระเนตรละคร และทรงร้องปาฐกถาพิเศษที่สามัคยาจารย์สมาคมหลายครั้ง นอกจากนั้นในสมัยเมื่อครั้งยังทรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ก็ได้เสด็จมาแสดงปาฐกถาที่สามัคยาจารย์สมาคมหลายครั้งด้วย ดังมีรายการปรากฏในหนังสือพิมพ์ วิทยากรย์ ตอนใดก็

... ภายสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมกุฎราชกุมาร เสด็จประพาสเล็กเซอร์ ณ สามัคยาจารย์สโมสรสถาน ในเรื่องเมืองพระร่วง คือ

ครั้งที่ 1 วันที่ 27 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 128 (พ.ศ. 2452) ว่า ภายตอนตระเตรียมจะไปเมืองพระร่วง

ครั้งที่ 2 วันที่ 5 มีนาคม ร.ศ. 128 เสด็จทางแต่กรุงเทพฯ ถึงเมืองกำแพงเพชร

ครั้งที่ 3 วันที่ 12 มีนาคม ร.ศ. 128 ว่า ภายเมืองกำแพงเพชร

ครั้งที่ 4 เสด็จทางแต่เมืองกำแพงเพชรถึงเมืองสวรรคโลก

กำหนดจะเสด็จประพาสเล็กเซอร์ ครั้งที่ 5 วันที่ 7 พฤษภาคม ร.ศ. 129 (พ.ศ. 2453) เวลาบ่าย 5 โมงต่อไป...⁴⁷

สามัคยาจารย์สมาคมได้ดำเนินกิจการมาด้วยดีเป็นเวลา 40 ปีเศษ มีจำนวนสมาชิกประมาณ 4,000 คน จนเมื่อประเทศไทยต้องประสบภาวะคับขันในมหาพิภพสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยได้รับผลกระทบกระเทือนจากสงคราม กรุงเทพมหานครได้รับภัยทางอากาศหลายครั้ง สมาคมจึงต้องงดกิจกรรม และอพยพพัสดุสิ่งของออกไปนอกเมืองจนในปี พ.ศ. 2488 เมื่อสิ้นภาวะสงครามแล้ว ทางสมาคมจึงได้จัดการขนย้ายพัสดุสิ่งของเหล่านั้น กลับมายังที่ทำการใน

⁴⁷ "ข่าวสามัคยาจารย์สมาคม" วิทยากรย์ ตอนที่ 6, เล่ม 10, ร.ศ. 128 - 129, หน้า 255. (พ.ศ. ในวงเล็บโดยผู้เขียน)

บริเวณโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยตามเดิม และเมื่อได้ตั้งคุรุสภาขึ้นตามพระราชบัญญัติกฎ
พุทธศักราช 2488 แล้ว กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ยกตั้งให้รวมกิจการและทรัพย์สินของสามัค
ยอาจารย์สมาคมเป็นของคุรุสภา โดยมีเหตุผลในการรวมครั้งนี้ คือ

... โดยที่ "คุรุสภา" ใ้มีวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายกว้างขวางครอบคลุมกิจ
การของสามัคยอาจารย์สมาคม ซึ่งเป็นสมาคมทางราชการของกระทรวงศึกษาธิการและ
อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ คณะกรรมการอำนวยการของสมาคมนี้ ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธานโดยตำแหน่ง จึงได้จัดให้มีการประชุมใหญ่ของสมาคม
นี้เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2488 ณ สามัคยอาจารย์สมาคม เพื่อพิจารณาสถานะ
ของสมาคมในกรณีที่จะได้มีการจัดตั้ง "คุรุสภา" ขึ้นตามพระราชบัญญัติที่ประชุมใหญ่ของ
สมาคมได้พิจารณาแล้ว เห็นพร้อมกันเป็นเอกฉันท์ให้รวมกิจการของสามัคยอาจารย์สมาคม
เข้ากับกิจการของ "คุรุสภา" และเพื่อรักษาไว้ซึ่งชื่อสามัคยอาจารย์สมาคมในพระ
บรมราชูปถัมภ์จะได้จัดตั้งสโมสรสามัคยจารย์ขึ้นใหม่ เป็นกิจการแผนกหนึ่งของ "คุรุสภา"
ส่วนทรัพย์สินของสมาคมนั้น เมื่อชำระเสร็จแล้วจะได้โอนให้ "คุรุสภา" เพื่อจัดการให้
เป็นไปตามวัตถุประสงค์เดิมของสามัคยอาจารย์สมาคมต่อไป...⁴⁸

ได้มีการประชุมใหญ่ของสามัคยอาจารย์สมาคมเป็นครั้งสุดท้าย เมื่อวันที่ศุกร์ที่ 5 พฤษภาคม
พ.ศ. 2488 ณ ห้องอาหารของกระทรวงศึกษาธิการ การประชุมในวันนั้นได้ประชุมใกล้ลงมติรับรอง
งบดุลตามที่ผู้ชำระบัญชีได้เสนอแล้ว สามัคยอาจารย์สมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์จึงสิ้นสภาพในวันนั้น.

⁴⁸ หนังสือกระทรวงศึกษาธิการ ที่ น. 1781/2488 ลงวันที่ 30 มกราคม พ.ศ.
2488 เรื่อง สามัคยอาจารย์สมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์เลิกลงเพราะรวมกิจการเข้ากับคุรุสภา,
อ้างจาก คุรุสภา, เรื่องเดิม หน้า 6.

ครูสภา

ในปี พ.ศ. 2488 รัฐบาลในสมัยนั้น ซึ่งมีนายทอง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี และ นายทวี บุณยเกตุ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติกฎ พุทธศักราช 2488 ไปยังสภาผู้แทนราษฎร ในที่สุดได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายได้โดยมีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2488 เป็นต้นไป สาเหตุที่ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ กฎดังกล่าวขึ้น ปรากฏในบันทึกเรื่องพระราชบัญญัติกฎ พ.ศ. 2488 ของนายทวี บุณยเกตุ ดังต่อไปนี้

... การที่รัฐบาล (ปี พ.ศ. 2488) ได้ดำริให้มีพระราชบัญญัติขึ้นกักควบคุม
พิจารณาเห็นว่า การศึกษาของชาติเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งของประเทศ เพราะเป็นเครื่องวัด
เจริญและวัฒนธรรมของชาติ และยังเห็นว่าการศึกษาของประเทศยังเกินด้าสมัยอยู่มาก...
การศึกษาของชาติหาได้อยู่ที่มีโครงการดีเท่านี้ไม่ แต่เราต้องมีครูที่ดีด้วย คือต้องมีครู
ที่มีความสามารถในอันที่จะสอนเด็กทั้งในชั้นวิชาการและในทางอบรมจิตใจ ซึ่งประการ
หลังนี้ถือว่าสำคัญที่สุด นอกจากนั้นครูยังต้องรักอาชีพ และรักในวิชาชีพของตนไม่ให้
ว่าสอนเพื่อให้แล้วไปวันหนึ่ง ๆ ครูที่จะให้มีคุณสมบัติดังกล่าวนี้ได้ไม่่ง่ายนัก และยิ่ง
กว่านั้นแม่ที่มีอยู่เดาก็พยายามจะเอาวิพครูลาออกไปเพราะทนต่อความเป็นครูที่มีเงิน
เดือนน้อยไม่ได้ ... ด้วยเหตุนี้รัฐบาลครั้งกระนั้นจึงจับงานเรื่องครูก่อน และได้เสนอ
ร่างพระราชบัญญัติกฎ พุทธศักราช 2488 ไปยังสภาผู้แทนราษฎร และได้ประกาศใช้
เป็นกฎหมายแล้ว... 49

พระราชบัญญัติครูมีอยู่ทั้งหมด 33 มาตรา แบ่งเป็น 4 หมวด คือ หมวด 1 ว่าด้วย
ครูสภา รายได้ของครูสภา อำนาจและหน้าที่ของครูสภา คณะกรรมการอำนวยการครูสภา สมาชิก
ครูสภา และการประชุมสามัญครูสภา หมวด 2 ว่าด้วยครู หมวด 3 กำหนดจรรยาบรรณครู และ

49 ทวี บุณยเกตุ, "บันทึกเรื่องพระราชบัญญัติกฎ พุทธศักราช 2488"

วินัยของครู และหมวด 4 เป็นบทเฉพาะกาล⁵⁰ ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติครู ดังกล่าว
นี้ ได้กำหนดให้มีสภาในกระทรวงศึกษาธิการเรียกว่า "คุรุสภา" มีฐานะเป็นนิติบุคคล⁵¹ คุรุสภา
จึงจัดเป็นสถาบันของครูระดับชาติ แต่มิได้เป็นหน่วยราชการขึ้นกับกระทรวงศึกษาธิการ เป็นสภา
ที่อยู่ในลักษณะของสถาบันอาชีพครู⁵²

จากบทบัญญัติดังกล่าวจึงยอมเห็นได้ว่า คุรุสภาแตกต่างจากสมาคมอาชีพครูสมัยแรกเริ่ม
คือ สำนักราชการยสสมาคม และสมาคมที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยอาชีพครูในปัจจุบัน คือ คุรุสภาเป็นสมาคม
อาชีพครูแห่งเดียวที่กำเนิดขึ้นด้วยมโนบัลลังก์ในทางกฎหมายของพระราชบัญญัติครู พุทธศักราช 2488
และเมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์และอำนาจหน้าที่ของคุรุสภา แล้วก็จะเห็นได้ว่า กว้างขวางกว่า
วัตถุประสงค์ของสำนักราชการยสสมาคมมาก ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัตินี้ได้บัญญัติให้คุรุสภา
มีอำนาจและหน้าที่ดังต่อไปนี้ คือ

1. รับผิดชอบให้ความเห็นแก่กระทรวงศึกษาธิการในเรื่องนโยบายการศึกษาทั่วไป
2. ให้ความเห็นแก่กระทรวงศึกษาธิการในเรื่องหลักสูตร แบบเรียน การสอน
การอบรม การสอบไล่ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา
3. ควบคุมและสอดส่องจรรยาบรรณ และวินัยของครู พิจารณาอุทธรณ์
ประพฤติผิด ตลอดจนพิจารณาการร้องทุกข์ของครู
4. รักษาผลประโยชน์ของครู และส่งเสริมฐานะของครูให้เป็นที่มั่นคง
5. หาทางให้ครูหรือครอบครัวของครูได้รับการช่วยเหลือ หรืออุปการะตามสมควร

⁵⁰ พวง พันธุสถา, คู่มือสำหรับคุณครูฉบับสมบูรณ์ (พระนคร : ส. การพิมพ์,
2511), หน้า 11.

⁵¹ คุรุสภา, ประมวลระเบียบปฏิบัติงานของคุรุสภา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา,
2515), หน้า 523.

⁵² ถวัลย์ สนธิอนุเคราะห์, บันทึกย่อเตรียมสอบเลื่อนชั้นข้าราชการส่วนจังหวัด
ตำแหน่งครูตรี - โท - เอก (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, 2517), หน้า 71.

6. ส่งเสริมฐานะของครูในทางความรู้ ความประพฤติ ความสามัคคี และความ
เป็นอยู่ โดยจัดให้มีการอบรม ปาฐกถา การเผยแพร่ความรู้ การสโมสรม และอื่น ๆ

7. ปฏิบัติการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนแทนคณะกรรมการ
ข้าราชการพลเรือน และแต่งตั้งอนุกรรมการต่าง ๆ ให้มีอำนาจหน้าที่และปฏิบัติการแทนอนุกรรม
การข้าราชการพลเรือนต่าง ๆ แล้วแต่กรณี สำหรับข้าราชการครู

8. ปฏิบัติการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัดแทน ก.จ. และ
แต่งตั้งอนุกรรมการให้ มีอำนาจหน้าที่ และปฏิบัติการแทนได้ ในส่วนที่เกี่ยวกับข้าราชการส่วน
จังหวัด ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการในสถานศึกษาขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

อำนาจหน้าที่ทั้ง 8 ประการดังกล่าวนี้ ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขเพื่อให้เหมาะ
สมกับสภาพการณ์ปัจจุบันยิ่งขึ้น โดยพระราชบัญญัติครู (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2519 มาตรา 6 ได้
บัญญัติให้ครูสภา มีอำนาจและหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. ให้ความเห็นแก่กระทรวงศึกษาธิการในเรื่องการจัดการศึกษาโดยทั่วไป
หลักสูตร แบบเรียน อุปกรณ์ประกอบการเรียน การสอน การฝึกอบรม การวัดและประเมินผล
การศึกษา การนิเทศการศึกษา และเรื่องอื่นที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการศึกษา
2. ความคุมและสอดส่องจรรยา มารยาท และวินัยของครู พิจารณาโทษครูผู้ประ
พฤติผิด และพิจารณาคำร้องทุกข์ของครู
3. พินิจสิทธิของครูภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด
4. ส่งเสริมให้ครูได้รับสวัสดิการต่าง ๆ ตามสมควร
5. พัฒนาความรู้ ความสามารถ คุณภาพ และประสิทธิภาพของครู

* พระราชบัญญัติฉบับนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราขึ้นไว้โดยคำแนะนำและ
ยินยอมของสภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่สภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน เมื่อ
วันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2519.

6. ปฏิบัติการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน แทนคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน และแต่งตั้งอนุกรรมการต่าง ๆ ให้มีอำนาจหน้าที่และปฏิบัติการแทนอนุกรรมการข้าราชการพลเรือนต่าง ๆ แล้วแต่กรณี สำหรับข้าราชการครู

7. ปฏิบัติการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการส่วนจังหวัดแทน ก.จ. และแต่งตั้งอนุกรรมการให้ มีอำนาจหน้าที่และปฏิบัติการแทนได้ ในส่วนที่เกี่ยวกับข้าราชการส่วนจังหวัดซึ่งดำรงตำแหน่ง เป็นผู้สอนประจำในสถานศึกษาขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

พิจารณาขอข้ายอำนาจหน้าที่ของครูสภาจากราชบัณฑิตยศูห้ทั้ง 2 ฉบับ ที่กล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่ามิได้แตกต่างกันในสาระสำคัญแต่ประการใด เพียงแต่พระราชบัญญัติครู (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2519 กำหนดขอบเขตการรักษาผลประโยชน์หรือพิทักษ์สิทธิของครูไว้ชัดเจนกว่า คือภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด อำนาจหน้าที่ของครูสภาทั้งหมดนี้ อาจสรุปได้เป็น 4 ประการ คือ

1. รับปรึกษา และให้คำปรึกษา เรื่องการศึกษาแก่กระทรวงศึกษาธิการ
2. ความคุมและสอดส่อง จรรยา มารยาท และวินัยของครู
3. ส่งเสริมสวัสดิการ วิชาการ และพิทักษ์สิทธิของครู
4. ปฏิบัติงานบริหารงานบุคคลแทน ก.พ. และ ก.จ.

นอกจากอำนาจหน้าที่ดังกล่าวนี้แล้ว กฎหมายครูยังได้ระบุให้ผู้มีอาชีพครูทุกคนต้องเข้ามาร่วมอยู่ในครูสภา เรียกว่าเป็นสมาชิก มีอำนาจเรียกเก็บค่าธรรมเนียม (ค่าบำรุง) ซึ่งเท่ากับว่า ต้องได้รับอนุญาตจากครูสภาให้ประกอบอาชีพครูได้เสียก่อนจึงจะเป็นครูได้⁵³

เมื่อครูสภาได้กำเนิดเป็นสถาบันอาชีพครูระดับชาติขึ้น ในขณะที่มีครูทั้งที่ได้รับการฝึกฝนอบรม เพื่อเป็นครู และไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมมาเลย ครูสภาก็จะต้องรับ เข้าไว้เป็นสมาชิกทั้งสิ้น ปัญหาสำคัญจึงเกิดขึ้นเพราะผู้ไม่มีวุฒิประกาศนียบัตร หรือปริญญาทางครู หรือทางการศึกษา มามีอาชีพเป็นครูและร่วมอยู่ในสถาบันครูในระยะต่อมา ก็ยังมีการรับบุคคลที่ไม่มีวุฒิประกาศนียบัตรทางครูเข้ามาเป็นครูตลอดมา เพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ครูประเภทนี้จึงมีจำนวนสูงมากกว่าครู

⁵³ พระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2488, มาตรา 26.

ที่มีประกาศนียบัตร และปริญญาทางครูหลายเท่า ด้วยเหตุผลเช่นนี้การปฏิบัติงานของครูสภา จึงจำเป็นต้องเน้นหนักไปในทางแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและที่สำคัญ ๆ ก่อน ตามลำดับดังต่อไปนี้⁵⁴

1. งานส่งเสริมวิชาการให้แก่สมาชิกครูสภา ครูสภามีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยเหลือส่งเสริมความรู้ให้แก่ครูซึ่งมีวิสัยทัศน์ที่ได้รับประกาศนียบัตรทางครู การดำเนินงานด้านนี้ครูสภาได้รับความร่วมมือจากกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ โดยมีการสอบเลื่อนวิทยฐานะในระดั้มครูประกาศนียบัตรเป็นประจำ ในระยะแรกได้จัดการอบรมเพื่อการศึกษาระหว่างภาค ฤดูร้อน (อ.ศ.ร.) ขึ้นเพียงประเภทเดียว เนื่องจากมีอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ครูสภาจำนวนจำกัด ต่อมาเมื่อครูสภามีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น ก็ได้จัดการศึกษาอบรมประเภทอื่น ๆ เพิ่มขึ้นตามลำดับ ได้แก่ การอบรมเพื่อเตรียมสอบวิชาชุดครู ป.กศ. และ ป.ม. การอบรมเพื่อสอบวิชาชุด (อ.ส.ช.) การสอนวิชาชุดครูทางไปรษณีย์ และการเผยแพร่วิชาการแก่สมาชิกในส่วนภูมิภาค นอกจากนี้ยังได้ดำเนินการส่งเสริมความรู้แก่ครูทางอ้อม นับตั้งแต่ พ.ศ. 2489 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน คือ จ่ายเงินช่วยเหลือให้แก่กรมต่าง ๆ ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการอบรมครู และการประชุมสัมมนาผู้บริหารโรงเรียนเป็นประจำทุกปี จัดบรรยายวิชาชุดครูทางวิทยุศึกษาทุกวันจันทร์ พุธ และศุกร์ จัดการปาฐกถา เรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษาเป็นประจำ จัดตั้งชุมนุมทางวิชาการ เช่น ชุมนุมภาษาไทย ชุมนุมคณิตศาสตร์ เป็นต้น เพื่อให้สมาชิกที่มีความสนใจทางวิชานั้น ๆ ได้พบปะแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

งานส่งเสริมความรู้ให้แก่ครูที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การจัดทำวารสารทางวิชาการ และหนังสือตำราวิชาชุดครู การดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องนี้ในระยะแรกครูสภาได้จัดทำวารสาร วิทยากรย และคำบรรยายของอาจารย์ที่ใช้ในการอบรมวิชาชุดครู ประถมและมัธยม ออกจำหน่ายแก่สมาชิกในราคาทุน ต่อมาเพื่อช่วยเหลือสมาชิกให้มีตำราที่ดี และตรงตามหลักสูตรสำหรับใช้สอบเลื่อนวิทยฐานะครูสภา จึงได้จัดทำตำราวิชาชุดครูขึ้น งานทางด้านการจัดพิมพ์หนังสือทางวิชาการเพื่อบริการสมาชิกตลอดจนบุคคลที่สนใจทั่วไป ในระยะต่อมาได้ขยายออกไปกว้างขวาง

⁵⁴ครูสภา, เรื่องเดิม หน้า 178 - 182.

มาก คือมีการจัดทำวารสารรายเดือนเกี่ยวกับการศึกษาในระดับประถมศึกษาเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งฉบับ ได้แก่ วารสารประชาภิเษก หนังสืออนุภาษานาไทยของคุรุสภา และหนังสือแปลทางค่านวิชาศาสตร์

2. งานส่งเสริมสวัสดิการแก่สมาชิกคุรุสภาและครอบครัว คุรุสภายึดถือตลอดมาว่า งานสวัสดิการ เป็นงานสำคัญ เพราะเป็นการช่วยบำรุงขวัญ และกำลังใจของครูในการปฏิบัติงาน การดำเนินงานด้านนี้ที่หลักการคือ จัดทำในเรื่องที่เป็นความต้องการของสมาชิกส่วนใหญ่ และช่วยในเรื่องที่ทางราชการมิได้จัดทำ งานด้านสวัสดิการที่สำคัญที่คุรุสภาได้ปฏิบัติมาแล้ว ได้แก่ การช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนแก่สมาชิกคุรุสภาที่ประสบอุทกภัย อัคคีภัย และวาทภัย ได้เริ่มดำเนินงานนี้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2493 โดยจ่ายเงินช่วยเหลือรายละ 150 บาท และจ่ายเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ จนถึงปัจจุบันจ่ายเพิ่มขึ้นเป็นรายละ 1,000 บาท และกำลังดำเนินการจัดตั้งมูลนิธิช่วยเหลือคุรุสภา ผู้ประสบอัคคีภัย และภัยธรรมชาติ เพื่อช่วยเหลือสมาชิกคุรุสภาให้ได้จำนวนมากยิ่งขึ้น

งานส่งเสริมสวัสดิการที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือการจัดตั้งองค์การช่วยเหลือสมาชิกคุรุสภาที่ถึงแก่กรรม (ช.พ.ค.) ใน พ.ศ. 2494 เพื่อให้สมาชิกคุรุสภาได้ปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับพันธทรัพย์ของครอบครัวและการจัดการศพเมื่อถึงแก่กรรมแล้ว กิจการ ช.พ.ค. ได้เจริญก้าวหน้าตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ นับว่าเป็นองค์การขนาดใหญ่ที่สุด และมีคนคงที่สูงสุดในประเทศไทย

คุรุสภาได้จัดบริการสมาชิกที่เจ็บป่วยไว้หลายประการ ได้แก่ติดต่อขอให้โรงพยาบาลทุกแห่งที่สังกัดกระทรวงสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล เทศบาล และสภาการศึกษา ดัดการกรม เนียมการรักษายาพยาบาล ค่าห้อง ค่าผ่าตัด ฯลฯ ให้แก่สมาชิกคุรุสภา ซึ่งได้รับความร่วมมือจากหน่วยราชการดังกล่าวด้วยที่ จัดสถานพยาบาลของคุรุสภาขึ้นเพื่อบริการสมาชิกคุรุสภาและครอบครัวที่เจ็บป่วยโดยศึกษาค่ายในวาคาถุ และติดต่อโรงพยาบาลประจำจังหวัดต่าง ๆ ให้จัดห้องคุรุสภา หรือเรือนคุรุสภา หรือตึกคุรุสภาขึ้น เพื่อให้สมาชิกคุรุสภาได้เข้าพักรักษาตัวอย่างสมเกียรติ และสะดวกสบายไม่ต้องเสียค่าห้อง

สำหรับสมาชิกคุรุสภาที่ใกล้เป็นครูตลอดมาจนอายุครบ 60 ปีบริบูรณ์ โดยมีเวลาทำการสอนไม่น้อยกว่า 30 ปี เพื่อทดแทนคุณความดี คุรุสภาได้จัดตั้งมูลนิธิช่วยครูอาวุโสในพระบรมราชูปถัมภ์ขึ้น และมอบเงินช่วยเหลือให้แก่ครูอาวุโสที่มีความจำเป็นในการครองชีพ จำนวนคนละ

100 ชั่ง หรือ 8,000 บาท ส่วนครูอุโสทุกคนจะได้รับประกาศนียบัตร และเครื่องหมายเชิดชูเกียรติจากคุรุสภา

นอกจากนั้น คุรุสภาได้ดำเนินการช่วยเหลือสมาชิกทางบ้านที่อยู่อาศัยโดยจัดสรรที่ดินขึ้นที่ตำบลอมนอย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร สำหรับสมาชิกในส่วนภูมิภาค เนื่องจากคุรุสภามีงบประมาณจำกัดจึงได้วางหลักการให้เจ้าหน้าที่คุรุสภาประจำจังหวัดหาทางจัดสร้างหอพักรวม หรือบ้านพักให้สมาชิกเช่าอยู่อาศัยในราคาถูก และส่งเสริมให้คุรุสภาส่วนจังหวัดหรือที่ใดได้มีการจัดสรรที่ดินให้แก่สมาชิกด้วย สวัสดิการอีกประการหนึ่งก็คือ คุรุสภาได้ช่วยเหลือบุตรครูที่ศึกษาอยู่ในวิทยาลัยครูหรือโรงเรียนฝึกหัดครูที่ตัดตัดขาดกัน โดยจ่ายเงินทุนช่วยเหลือการศึกษา โดยการจัดตั้งขึ้นเป็นมูลนิธิชื่อว่า "มูลนิธิช่วยการศึกษาบุตรสมาชิกคุรุสภา" เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีการศึกษา 2507 จนถึงปัจจุบัน เงินทุนการศึกษาของมูลนิธินี้เป็นภาระให้เปล่า ไม่มีการเรียกคืน และไม่มีข้อผูกพันใด ๆ ทั้งสิ้น

งานทางด้านสวัสดิการนี้ คุรุสภาได้ขยายขอบเขตการดำเนินงานให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และพยายามหาทางช่วยเหลือสมาชิกทางบ้านอื่น ๆ ให้มากขึ้นตามลำดับ เช่น ทางด้านกฎหมาย หรือคดีความ การจัดสร้างบ้านพักตากอากาศสำหรับสมาชิก เป็นต้น

3. งานปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน แทน ก.พ. และ

ก.จ. กฎหมายว่าด้วยครูมีหลักการที่สำคัญอยู่ประการหนึ่ง คือให้ครูปกครองครู เพราะครูเข้าใจความเป็นอยู่และปัญหาต่าง ๆ ของครูดีกว่าบุคคลอื่น จึงมีมติให้คุรุสภาเป็นสถาบันของครู มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานบุคคลแทน ก.พ. และ ก.จ. ที่สำคัญ คือ การกำหนดตำแหน่ง โดยให้วุฒิปริญญา หรือประกาศนียบัตรตามที่คุรุสภาอนุมัติ และกำหนดตำแหน่งโดยมีอันดับ และชั้นต่าง ๆ ที่พึงมีในสถานศึกษา ตลอดจนการกำหนดอัตราค่าจ้างให้เหมาะสม

คุรุสภาดำเนินการในเรื่องนี้ตามหลักเกณฑ์ความมุ่งหมายที่จะให้ตำแหน่งของครูเหมาะสมกับการบริหารโรงเรียน และให้ครูมีฐานะในทางราชการเหมาะสมกับเกียรติของครู ซึ่งเป็นการส่งเสริมฐานะของครูไปในขณะเดียวกัน การพิจารณาการดำเนินการในเรื่องนี้ต้องอยู่ในขอบเขตของหลักวิชาในการบริหารโรงเรียน และหลักในการกำหนดตำแหน่ง และบทกฎหมายระเบียบแบบแผนของราชการในเรื่องกำหนดตำแหน่งด้วย เช่น ยึดหลักการไม่ยอมรับประกาศ -

นียบัตรปริญญาบัตรวิชาชีพทางอื่นให้ใช้เป็นกา^{๕๕}รทั่วไปในตำแหน่งครู จะยอมให้เฉพาะกรณีพิเศษ บางปริญญาที่ยอมรับกันทั่วไปเช่น อ.บ. , วท.บ. หรือกรณีพิเศษเฉพาะตำแหน่งที่ใช้วิชาบาง วิชาในประกาศนียบัตรหรือปริญญาบางปริญญา เพราะยังไม่มีประกาศนียบัตรหรือปริญญาทางครู หรือมีแต่ปริมาณยังไม่เพียงพอ

ทาง^{๕๖}คานครูโรงเรียนราษฎร์ นอกจากจะได้รับบริหารทาง^{๕๗}คานวิชาการและสวัสดิการ เช่นเดียวกับครูที่เป็นข้าราชการครู ข้าราชการส่วนจังหวัด และพนักงานเทศบาลแล้ว ครูสภาได้ จัดตั้งแผนกครูและการโรงเรียนราษฎร์ขึ้นในสำนักงานครูสภา และมีคณะกรรมการว่าด้วยการ โรงเรียนราษฎร์ไว้ทำหน้าที่คุ้มครองครูโรงเรียนราษฎร์โดยปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาผลประโยชน์ของครูโรงเรียนราษฎร์ นับตั้งแต่การรับสมัครทุกชั้นของครู แล้วดำเนินเรื่องต่อไปจน ถึงที่สุด เช่น โก่ง^{๕๘}เกลียดกรณีพิพาทเกี่ยวกับเงินเดือนหรือเจ้าของโรงเรียนให้ครูออกจากหน้าที่ โดยไม่มีความผิดตามสัญญาการเป็นครูโรงเรียนราษฎร์ เป็นต้น นอกจากนั้น หัวหน้าแผนกครู และการโรงเรียนราษฎร์ยังเป็นกรร มการคนหนึ่งในการกรรมการสัญญาโรงเรียนราษฎร์ ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีหน้าที่พิจารณาให้ความเป็นธรรมแก่ครูโรงเรียนราษฎร์ ในด้านการปฏิบัติ ตามสัญญาของโรงเรียนราษฎร์ด้วย

ผู้ใช้อำนาจ และปฏิบัติหน้าที่ของครูสภา ได้แก่คณะกรรมการอำนวยการครูสภา ซึ่งประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นรองประธาน อธิบดีผู้ทรงกรมและหัวหน้าส่วนราชการที่มีฐานะเป็นกรมในกระทรวงศึกษาธิการ เป็นกรรมการโดย ตำแหน่ง โดยมีเลขาธิการครูสภา เป็นกรร มการและเลขานุการ ของคณะกรรมการอำนวยการ ครูสภา และคณะกรรมการอำนวยการครูสภายังมีอำนาจแต่งตั้งผู้แทนสมาชิกครูสภาจากกรุงเทพมหานครหนึ่งคน และผู้แทนสมาชิกครูสภาจากเขตการศึกษาทุกเขต เขตละหนึ่งคนเป็นกรร มการ ที่ปรึกษา มีหน้าที่ให้คำแนะนำและคำปรึกษาแก่คณะกรรมการอำนวยการครูสภา กรรมการที่ปรึกษา นี้มีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละสี่ปี^{๕๕}

^{๕๕} พระราชบัญญัติกฎ พ.ศ. 2488, มาตรา 7 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติกฎ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2519, มาตรา 4.

เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของตุรุษสภาแล้ว จะเห็นได้ว่า มีข้อที่ควร
สังเกตุอยู่ 4 ประการคือ

1. ตุรุษสภาเป็นสมาคมแรกที่มีฐานะและลักษณะเป็นสมาคมอาชีพครู โดยสมบูรณ์
เพราะประกอบไปด้วยสมาชิกที่ล้วนแต่มีอาชีพเป็นครู หรือได้เคยมีอาชีพเป็นครูมาแล้วไม่น้อยกว่า
ยี่สิบปี ส่วนผู้ที่ยังไม่เคยมีอาชีพเป็นครู ก็จะเป็นได้เพียงสมาชิกสมทบ ทั้งนี้จะต้องได้ประกาศนียบัตร
วิชาครู หรือสำเร็จวิชาชั้นอุดมศึกษา หรือมีพื้นความรู้ในการ เป็นครูตามกฎหมายว่าด้วยประดม
ศึกษา หรือกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนราษฎร⁵⁶ และเมื่อพิจารณาถึงอำนาจหน้าที่แล้ว ตุรุษสภา
ได้ความีอำนาจหน้าที่อันสมควรแก่ฐานะของสมาคมอาชีพ เช่น การควบคุมและสอดส่อง จรรยา
มารยาท และวินัยของครู พิจารณาองค์ประกอบครูผู้ประพฤตินิด พิจารณาค่าธรรมเนียมของครู การพิทักษ์
สิทธิของครู การส่งเสริมครูทางด้านสวัสดิการ การพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของครู อำนาจ
หน้าที่ที่ตุรุษสภาควรจะมี เพิ่มขึ้นอีกประการหนึ่งก็คือ การออกใบอนุญาตประกอบอาชีพครูแก่ครูอาชีพ
ทั้งนี้เพื่อจะไ้สามารถควบคุม การฐานะและพิทักษ์สิทธิของครูได้มากยิ่งขึ้น

2. พิจารณาจากอำนาจหน้าที่ของตุรุษสภาดังกล่าวจะเห็นได้ว่าตุรุษสภาได้มีฐานะ
เป็นเพียงสมาคมอาชีพครูเท่านั้น ตุรุษสภายังมีฐานะ เป็นองค์การบริหารงานบุคคลฝ่ายครูอีก
ด้วย กล่าวคือ ตุรุษสภาเป็นองค์การกวดขันบริหารงานบุคคลฝ่ายครูที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และ
ข้าราชการส่วนจังหวัดตำแหน่งครู สำหรับการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูนั้น อำนาจต่าง ๆ
เกี่ยวกับงานด้านนี้ยังเป็นอำนาจหน้าที่ของ ก.พ. อยู่ ตุรุษสภาเป็นแต่เพียงหน่วยงานที่มีหน้าที่
ปฏิบัติงานตามกฎระเบียบของ ก.พ. เท่านั้น จึงมิได้มีฐานะเป็นองค์การบริหารบุคคลอย่างสมบูรณ์
ตุรุษสภาจึงมีฐานะเป็นสมาคมอาชีพครูเสียเป็นส่วนใหญ่⁵⁷ และเนื่องจากการที่ตุรุษสภา มีฐานะอยู่สอง

⁵⁶ พระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2488, มาตรา 14, 15 และ 16.

⁵⁷ สุทิน เอมะทัตน์, การบริหารงานบุคคลของตุรุษสภา วิทยานพนธ์ ปริญญาวิจัประศาสน
ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2510.

ฐานะเช่นนี้ ย่อมเป็นเหตุให้การปฏิบัติงานของครูสภาย่างยากขึ้นและไม่มีประสิทธิภาพดีเท่าที่ควร

3. ครูสภาเป็นสมาคมอาชีพครูแห่งเดียวที่กำลังก่อร่างสร้างตัวและไม่มีประสิทธิภาพดีเท่าที่ควร พระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2488 สมาชิกของครูสภาที่ประกอบอาชีพครูก็เข้ามารวมเป็นสมาชิกโดยผลบังคับทางกฎหมายเช่นเดียวกัน เพราะมีบทบัญญัติไว้ว่า "ครูต้องเป็นสมาชิกครูสภา"⁵⁸ นับว่าแตกต่างกับสมาคมอาชีพครูสมัยแรกเริ่ม หรือสมาคมที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยอาชีพครูในปัจจุบัน ซึ่งกำลังเกิดขึ้นโดยความสมัครใจของสมาชิกเป็นสำคัญ

4. ครูสภาเป็นสมาคมอาชีพครูที่ยังผูกพันกับทางราชการอย่างเหนียวแน่น เพราะคณะกรรมการดำเนินการส่วนหนึ่งประกอบด้วย ผู้บังคับบัญชาระดับสูงในกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ รัฐมนตรี ปลัดกระทรวง และอธิบดีกรมต่าง ๆ ครูสภาจึงมีฐานะและอำนาจหน้าที่ที่ถึงราชการ กิ่งองค์การอาชีพ ต้องทำหน้าที่สองประการซึ่งขัดแย้งกันคือ คุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ของครูแต่ละคนและกันก็เป็นผู้บังคับบัญชาของครูโดยการพิจารณาความคือความชอบ และลงโทษเมื่อครูกระทำความผิด

จรรยาบรรณแห่งอาชีพครู

งานในหน้าที่ครูแต่เดิมมีมิใช่งานอาชีพ แต่เป็นหน้าที่ทางศีลธรรมในทางอบรมสั่งสอน ทำนองเดียวกับพ่อแม่ โดยทำงานสืบต่อจากพ่อแม่ ปรากฏตามประวัติการศึกษา เช่น การศึกษาในวัด ตามตระกูล ตามบ้านผู้เป็นครูบาอาจารย์ จนถึงเกิดมีโรงเรียนเป็นลำดับมา การปฏิบัติหน้าที่ของครูสมัยใหม่เป็นงานอาชีพนั้น เป็นไปด้วยครูมีความสำนึกในความสำคัญของภาระหน้าที่อย่างสูงและด้วยความรับผิดชอบอันแท้จริง ก่อให้เกิดผลดีในการศึกษาอบรม เกิดจรรยาของครู หลักความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ จนเป็นวัฒนธรรมจรรยาที่ประเพณีเกี่ยวกับครู⁵⁹

⁵⁸ พระราชบัญญัติครู พ.ศ. 2488, มาตรา 26.

⁵⁹ เยื่อ วิชัยดิษฐ์, "บทบาทของครูในยุคพัฒนาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับครูสภา" วิทยากรย 4 (มิถุนายน 2511), หน้า 23 - 24.

ทั้งโลกดวามาแล้วในบทที่ 3 ซึ่งว่าควยสถานภาพและบทบาทของครูสมัยการศึกษาแบบ
โบราณ ว่าการศึกษาของไทยสมัยโบราณนั้นมีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนาอย่างใกล้ชิด ผู้ที่ทำหน้าที่
ครูส่วนใหญ่ก็ได้แก่พระสงฆ์ในพุทธศาสนานั้นเอง วัฒนธรรมจารีตประเพณีเกี่ยวกับครูจึงกล่าวถึง
มีพื้นฐานมาจากหลักธรรมในพุทธศาสนา ที่สำคัญได้แก่หลักธรรมในสังคาลกสูตรซึ่งกำหนดหน้าที่ต่อ
กันระหว่างครูกับศิษย์ และหลักธรรมที่ว่าควยกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นคุณสมบัติของครู* จึงกล่าวได้ว่า
สมัยการศึกษาแบบโบราณ ได้มีวัฒนธรรมจารีตประเพณีเกี่ยวกับครูเป็นหลักหรือแนวทางให้ครู
ปฏิบัติหน้าที่ต่อกันมาเป็นเวลายาวนานแล้วโดยอาศัยหลักธรรมในพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน และเมื่อ
พิจารณาถึงสาระสำคัญของหลักธรรมทั้ง 2 ประการ ที่กล่าวแล้วนั้น จะเห็นว่าเป็นหลักธรรมที่
กำหนดหน้าที่และคุณสมบัติของผู้ที่เป็นครูอันเป็นลักษณะทำนองเกี่ยวกับจรรยาแห่งอาชีพครูในปัจจุบัน

ครั้นต่อมาเมื่อการศึกษาของไทยได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นการศึกษาแบบใหม่โดยเริ่มตั้ง
แต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา งานในหน้าที่ครูก็ค่อย ๆ เปลี่ยน
จากสภาพที่ไม่ถือเป็นการอาชีพมาเป็นงานอาชีพประเภทหนึ่ง ก็ได้มีผู้กล่าวถึง หน้าที่และการวาง
ตนที่ครูพึงปฏิบัติอยู่เสมอ ดังที่โลกดวามาโดยลำดับในบทที่ 4 ว่าควยสถานภาพและบทบาทของครู
สมัยการศึกษาแบบใหม่แล้ว ซึ่งก็มีสาระสำคัญทำนองเกี่ยวกับหลักธรรมทั้ง 2 ประการที่กล่าวถึง
แล้วนั่นเอง แต่ก็ยังไม่ถือเป็นจรรยาแห่งอาชีพครูในลักษณะที่แน่นอนเป็นทางการแต่อย่างใด

ในปี พ.ศ. 2502 เจ้า สารีมาน ไค้เสนอ จรรยาครู 15 ประการ เพื่อให้ครูถือ
เป็นแนวทางปฏิบัติดังนี้⁶⁰

1. ครูจะต้องตั้งใจฝึกสอนนักเรียนให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ
2. ครูจะต้องประกอบค้ำยพรหมวิหารสี่ ปฏิบัติต่อนักเรียนโดยปราศจากอคติ
3. ครูจะคึกพยายามดูแลสวัสดิภาพและเข้าใจปัญหาของนักเรียน

*ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับหลักธรรมทั้ง 2 ประการ ได้จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

4. ครูจะต้องปกป้องความลับส่วนตัวของนักเรียน ของเพื่อนร่วมงานและความลับของโรงเรียน
5. ครูจะต้องร่วมมือกับผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมนักเรียนให้เป็นผู้มีความเจริญงอกงามทุกวิถีทาง
6. ครูจะต้องส่งเสริมนักเรียนที่สามารถ และมีคุณวุฒิให้เข้าร่วมอาชีพครู
7. ครูจะต้องไม่อาศัยนักเรียนเป็นเครื่องมือหาผลประโยชน์สำหรับตนเองหรือบุคคลอื่น
8. ครูจะต้องละเว้นการปฏิบัติทางศาสนาและทางการเมืองที่ตนนิยมให้แก่
นักเรียน
9. ครูจะต้องปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดี เกิดคุณแก่แก่นักเรียน
10. ครูจะต้องประพฤติตนให้สมกับที่ใคร่ชื่อว่าเป็นครู
11. ครูจะต้องรักษาชื่อเสียงของครู และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมด้วย
12. ครูจะต้องส่งเสริมวิถีสอนของคนที่มีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ
13. ครูจะต้องละเว้นการวิพากษ์วิจารณ์เพื่อนร่วมงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง
มากอนตน
14. ครูจะต้องไม่รับสินจ้างหรือสินน้ำใจจากห้างร้านหรือองค์กรใด ๆ เพื่อประโยชน์ของธุรกิจการค้า
15. ครูจะต้องภาคภูมิใจและยกย่องอาชีพตน

จรรยาครู 15 ประการนี้ นับได้ว่ามีสาระสำคัญ และมีความสมบูรณ์ที่อาจถือเป็นจรรยาบรรณแห่งอาชีพครูได้ทีเดียว แต่เนื่องจากเป็นข้อเสนอของเอกชน จึงไม่อาจถือเป็นจรรยาบรรณอันแน่นอนที่ครูทุกคนพึงยึดถือปฏิบัติในการประกอบอาชีพของตนได้ จรรยาบรรณครูที่สมาคมแห่งอาชีพครูได้กำหนดขึ้น และมีลักษณะที่เป็นจรรยาบรรณแห่งอาชีพที่แน่นอน ได้ประกาศใช้เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2506 โดยเมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2506 ครูสภาได้กำหนดคัมภีร์จรรยาแห่งอาชีพเพื่อการปฏิบัติงานของครูขึ้น เรียกว่า "ระเบียบประเพณีของครูว่าด้วยจรรยาบรรณของครู" และ "ระเบียบประเพณีของครูว่าด้วยวินัยของครู" รวม 20 ข้อ ดังต่อไปนี้

ระเบียบประเพณีของครูว่าด้วยจรรยาบรรณการยาของครู

1. ครูควรมีศรัทธาในอาชีพครู และให้เกียรติแก่ครูด้วยกัน
2. ครูควรบำเพ็ญตนให้สมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นครู
3. ครูควรใฝ่ใจศึกษาหาความรู้ความชำนาญอยู่เสมอ
4. ครูควรตั้งใจฝึกสอนศิษย์ให้เป็นพลเมืองดีของชาติ
5. ครูควรร่วมมือกับผู้ปกครองในการอบรมสั่งสอนเด็กอย่างใกล้ชิด
6. ครูควรรู้จักเสียสละและรับผิดชอบในหน้าที่การงานทั้งปวง
7. ครูควรรักษาชื่อเสียงของคณะครู
8. ครูควรรู้จักมีอัธยาศัยดี และพยายามสร้างฐานะของตนเอง
9. ครูควรยึดมั่นในศาสนาที่ตนนับถือ และไม่ลบหลู่ศาสนาอื่น
10. ครูควรบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม⁶¹

ระเบียบประเพณีของครูว่าด้วยวินัยของครู

1. ครูต้องสนับสนุนและปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลว่าด้วยความบริสุทธิ์ใจ
2. ครูต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เกิดผลดีด้วยความเอาใจใส่ ระมัดระวัง ผลประโยชน์ของสถานศึกษา
3. ครูต้องสุภาพเรียบร้อย เชื้อดีและไม่แสดงอาการกระด้างกระเดื่องต่อผู้บังคับบัญชา ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งในหน้าที่การงานโดยชอบด้วยกฎหมาย และระเบียบแบบแผนของสถานศึกษา

ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ห้ามมิให้กระทำการข่มขู่ผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่ผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไปเป็นผู้สั่งให้กระทำหรือได้รับอนุญาตเป็นพิเศษชั่วคราว

⁶¹ ระเบียบคุรุสภา ว่าด้วยจรรยาบรรณการยาตามระเบียบประเพณีครู พ.ศ. 2506

- 4. ครูต้องอุทิศเวลาของตนให้แก่สถานศึกษา จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่การงานไม่ได้
- 5. ครูต้องประพฤติตนอยู่ในความสุจริต และปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความซื่อสัตย์เพียงธรรม
- 6. ครูต้องรักษาชื่อเสียง มิให้ขึ้นชื่อว่าแปดประพฤติกรรม ห้ามมิให้ประพฤติการใด ๆ อันอาจทำให้เสื่อมเสียเกียรติศักดิ์และชื่อเสียงของครู เช่นประพฤติตนเป็นคนเสเพล เสพเครื่องทองของเมฆาจนไม่สามารถครองสติได้ มีหนี้สินรุงรัง หมกมุ่นในการพนัน กระทำความผิดอาญา ประพฤติผิดในทางประเวณีต่อบุคคล หรือคู่สมรสของผู้อื่น กระทำหรือยอมให้ผู้อื่นกระทำการอื่นใดอันอาจทำให้เสื่อมเสียเกียรติศักดิ์ของตำแหน่งหน้าที่ของตน
- 7. ครูต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ และไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามบุคคลใด ๆ
- 8. ครูต้องถือและปฏิบัติตามแบบธรรมเนียมของสถานศึกษา
- 9. ครูต้องรักษาความสัมพันธ์ที่ระหว่งครู และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหน้าที่การงาน
- 10. ครูต้องรักษาความลับของศิษย์ ผู้ร่วมงาน และสถานศึกษา⁶²

ลักษณะของระเบียบประเพณีว่าด้วยจรรยาบรรณของครูดังกล่าวนี้ เป็นลักษณะทำนองคำเชิญชวนหรือแนวทางที่ครูควรปฏิบัติเพื่อเป็นการนุรักษ์ และรักษาไว้ซึ่งเกียรติภูมิแห่งอาชีพครู ส่วนลักษณะของระเบียบประเพณีว่าด้วยวินัยของครู เป็นลักษณะของข้อปฏิบัติที่ครูต้องกระทำตาม ซึ่งส่วนใหญ่ นำเอาวินัยของข้าราชการพลเรือนฉบับปัจจุบันมาดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของอาชีพครู เช่น วินัยข้าราชการพลเรือน ข้อหนึ่งบัญญัติว่า ข้าราชการพลเรือนต้องรักษาความลับในราชการ วินัยครูก็บัญญัติว่า ครูต้องรักษาความลับของศิษย์ ผู้ร่วมงาน และสถานศึกษา เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้ครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูที่มีฐานะเป็นข้าราชการพลเรือน ก็ต้องรักษาวินัยที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนและที่นำมาดัดแปลงไว้ในระเบียบประเพณีครู

⁶² ระเบียบคุรุสภา ว่าด้วยวินัยตามระเบียบประเพณีครู พ.ศ. 2506.

ว่าด้วยวินัยดังกล่าวแล้ว ส่วนครูที่มีใบข้าราชการ เช่นครูสังกัดโรงเรียนราษฎร์ต่าง ๆ นั้น ก็จำเป็นต้องเคารพและรักมาวินัยครูที่คุรุสถานำวินัยข้าราชการพลเรือนมาดัดแปลงใช้เช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพราะครูทุกคนต้องเป็นสมาชิกคุรุสภา ผู้ใดฝ่าฝืนระเบียบวินัยครู และเกิดความเสียหายร้ายแรงต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่รับผิดชอบจะถูกลงโทษ ถึงได้ออกจากสมาชิกภาพของคุรุสภา

ดังนั้น ระเบียบประเพณีครูทั้งหมดวินัย และหมวดจรรยาบรรณ จึงมีความสำคัญต่อผู้ที่เป็นครูและประชาชนทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง ความสำคัญของระเบียบประเพณีครู มีความสำคัญต่อตัวครูแต่ละคน และต่อการปฏิบัติงานอาชีพของครูโดยส่วนรวม เพราะมีผลบังคับใช้ต่อครูทุกคนในฐานะสมาชิกคุรุสภาประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง เพราะเป็นการกำหนดลักษณะสำคัญของอาชีพ และการปฏิบัติงานของอาชีพครูโดยกำหนดหน้าที่รับผิดชอบหลักของครู ตลอดจนกำหนดหลักการปฏิบัติตนต่อผู้ร่วมอาชีพ คือนักเรียน และต่อประชาชนทั่วไป เป็นครั้งแรกของประวัติศาสตร์การศึกษาไทยอีกด้วย⁶³

สรุป

เมื่อพิจารณาจากประวัติความเป็นมาขององค์ประกอบแต่ละค่านั้น เป็นสาระสำคัญของอาชีพครูในฐานะวิชาชีพชั้นสูง ดังกล่าวแล้ว จะเห็นวิวัฒนาการขององค์ประกอบทั้ง 3 ค่าน ตามลำดับ คือ ในค่านสมาคมแห่งอาชีพครู คุรุสภานับเป็นสมาคมครูแห่งแรกที่มีฐานะและลักษณะเป็นสมาคมแห่งอาชีพอย่างสมบูรณ์ได้เริ่มมีขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2488 ในค่านการฝึกหัดครู ได้เริ่มขยายหลักสูตรการฝึกหัดครูถึงขั้นปริญญาโดยเปิดสอนที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2497 และในค่านจรรยาบรรณแห่งอาชีพครู คุรุสภาได้กำหนดระเบียบประเพณีของครูว่าด้วยจรรยาบรรณของครู และระเบียบประเพณีของครูว่าด้วยวินัยของครู เป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2506 จึงกล่าวได้ว่า อาชีพครูในประเทศไทยนั้น หากพิจารณาโดยย่อก็คือตามองค์ประกอบทั้ง 3

⁶³ อภิรมย์ ฤ นกร, "ความสำคัญและลักษณะสำคัญของจรรยาแห่งอาชีพในการปฏิบัติงานของครู" วิทยารจารย์ 4 (มิถุนายน 2511), หน้า 15 - 16.

กานเป็นสำคัญแล้ว ได้วิวัฒนาการมาจนถือได้ว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูงอาชีพหนึ่ง เมื่อปี พ.ศ. 2506
 นี้เอง

อย่างไรก็ดี การที่อาชีพครูจะได้รับการยกฐานะว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูง และเป็นที่ยอมรับ
 นับถือในสังคมได้มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของกลไกและกระบวนการดำเนินงาน
 งานขององค์ประกอบแต่ละด้านดังกล่าว ซึ่งจะต้องทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และประสาน
 สัมพันธ์กันเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งประสิทธิภาพของกระบวนการผลิตครู และความพร้อม
 ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ นับเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อการยกระดับฐานะอาชีพครู ใน
 สภาพความเป็นจริงปัจจุบัน ยังไม่อาจกล่าวได้ว่าอาชีพครูเป็นวิชาชีพชั้นสูงอย่างแท้จริง ปัญหา
 และแนวโน้มเกี่ยวกับเรื่องนี้ จะกล่าวให้เห็นชัดในบทต่อไป.